

A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KISS JÓZSEF.

47. szám.

XI. évfolyam.

ALAPITTATOTT 1870.

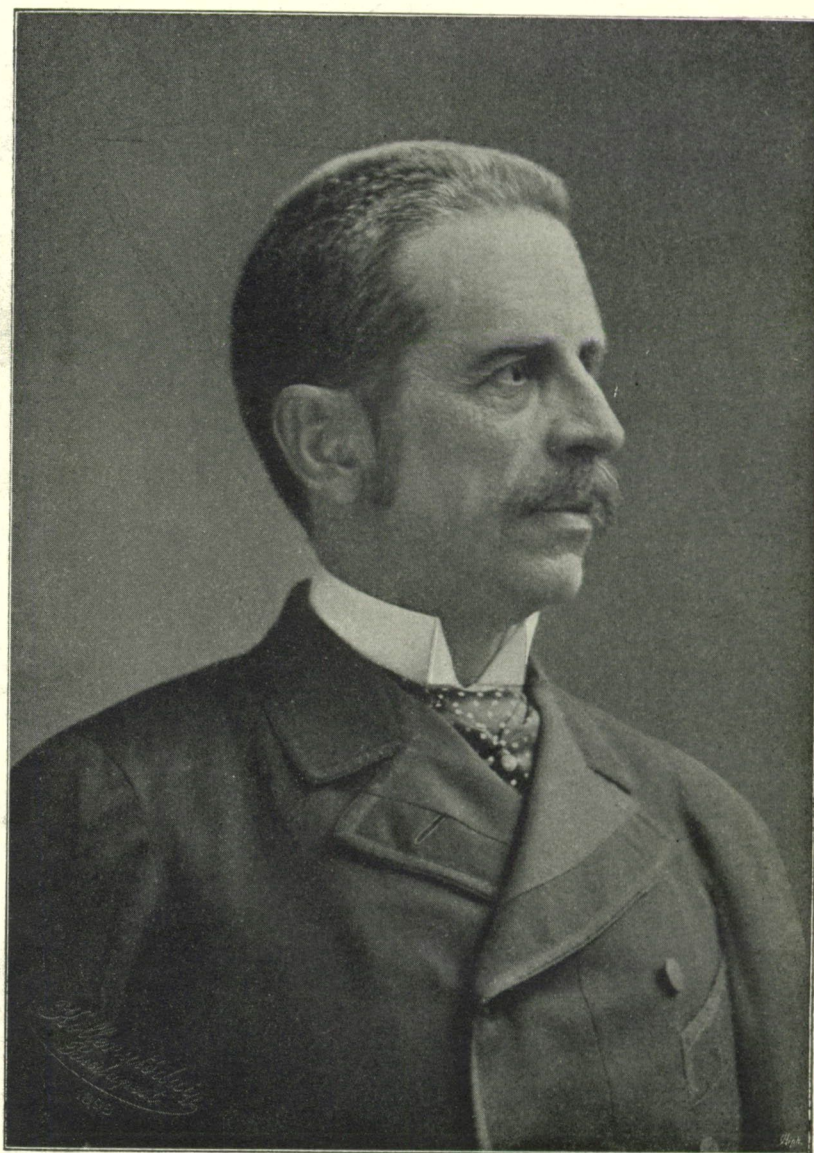
Angol, francia
uri divatcsikkek, fehérnemű-
és kalap-raktár

Várady Béla

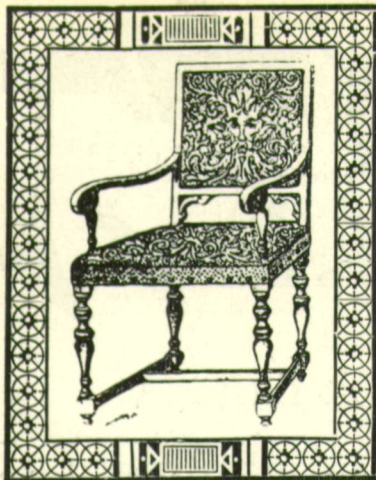
BUDAPEST, IV., Kishid. utca 9. szám.
Készít férfiruhat
kiszárolag angol szabványokból
mérték szerint.

Szerkesztőség és kiadóhivatal

VII., Alsó-Erdősor 8. sz.

GRÓF CSÁKY ALBIN.

Gmehling Hermann & Co.

csász. és királyi udvari szállító

bőr- és bőrbutor-gyára

Budapest Börszékek, támlányok, mappák,
papirkosarak, kályhaellenzők stb.
VII-ik kerület,
Damjanich-u. 6. Régi nádszékek bőrrel bevonatnak.

MICHELSTÄDTER S. E. ÉS H.

BUDAPEST

Váci-utca 3. — Erzsébet-körút 15.

Legnagyobb cipőraktár.

Czipők csak a legjobb anyagból, a leg-
elegánsabb alakban, a legolcsóbb árban.

Egyedüli készítője a gomb-, fűzés- és zugsnékfűli

Triumph-czipőnek,

mely egy érintéssel fel- és
lehuzható.

Vidéki rendelések pontosan
eszközöltetnek. Ren-
delésnél elég egy jól illő
őcska czipő beküldése.

CZUKORBETEGEK,

elzsírosodásban szenvedők, s kőszvényeseknek ajánlom orvosi
szaktekintélyek által a leghathatósabbnak talált

ALEURONAT kenyeret,
sültet, cakest (biscuit), valamint ALEURONAT-
lisztet, nemkülömben VÉRSZEGÉNYEKNEK vér-
képző cakest.

GLASNER MIKSA süítő és cukrász, étrendi (diäte-
tikai) tápszerek készítője,
cs. és kir. udv. szállító. **BUDAPEST, Király-utca 56.**

Minta fényképek

Makart-nagyságu
alakban, sikkés és
elegáns kivitelben
első drbot is 1 frt, 2 frt, 3 frt és 4 frtért készít

WAITZNER

fényképezési
műintézete
Budapest, Erzsébet-körút 20. I. em.

Vidéki kis ké-
pek utáni na-
gyítások lel-
kiismeretes
• kivitelben •
pontosan
eszközöltetnek

Mezőgazdák figyelmébe!

Elismert kitűnő hazai gyártmány!
1600 gőzcséplőkészlet üzemben.

Czím:
ELSŐ MAGYAR
gazdasági gépgyár r.-társ.
BUDAPESTEN, Külső Váci-ut 7. szám.

Gőzcséplőkészletek

2 1/2, 3 1/2, 4, 4 1/2, 6, 8, 10, 12 lóerejűek.

Magánjárók (utl mozdonnyok)

Kérjük minden szakkavágó kérdéssel biza-
lommal hozzánk fordulni, készséggel adunk
— kimerítő és felvilágosító választ. —

Árjegyzék kívánatra díjmentesen küldetlik.

Valódi régi herendi porcellánból

nagy karácsonyi eladást rendezek

Bécsi-utca 3. szám alatt, külön e célra berendezett helyiségben.

Eladásra kerülnek mindazon valódi régi herendi dísztárgyak, kávé-, tea-, mokka-, asztali- és mosdó-készletek, valamint egyes
csészék és kannák, melyek a herendi gyárban 1839-től 1896. évig gyártattak. — Képes árjegyzék ingyen és bérmentve. —

FISCHER EMIL

csász. és kir. udvari szállító,
porcellán- és majolika-gyáros

Budapest, IV., Bécsi-utca 3. szám.

*Pannónia szálloda
Budapest. Keresési-ut 7. szám.
A nemzeti színház mellett.*

MÉG JELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fill.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VII. ker., Alsó-Erdősor 3. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adának vissza.

— 2 — Budapest, november hó 25. — 2 —

Krónika.

H a t p e r c z.

— nov. 23.

Ma éjszaka vele álmodnám, ha ki nem írnam magamból ezt a szörnyű témát, az akasztófán kimult Papp Bélát. Hiába keritem elő a nagyobbik eszemet: ez a gazember csak olyan akasztófavirág, mint a többi, akivel Bali Mihály uramnak dolga volt. Lelketlen szörnyeteg, keresztül-kasul hazug, mert még a síralomházban is pózolt és komédiázott. Aztán ellene fordulok az ujságoknak: Minek irnak annyit erről a közönséges esetről? Miért hirdetik a maguk nagyobb tudósításaikkal, hogy ebben a demokrata világban az ur még a bitófán is ur? És az érdeklődésnek felcsigázásával mint nevelik bele a közönségbe a bitófa kultuszt, melyek — a Papp Béla név jegyei a bizonyosságok rá — éppenséggel nem elrettentő hatásuak a még föl nem akasztott gonosztevőkre nézve?

A kisebbik eszem azonban fölhajszolja valahonnan még a legutolsó krajczáros ujságot is és abban kutat újabb részlet után. Isten tudja, hányadszor olvastam már, hogy hogyan történik az akasztás. De elolvasom újból, száradó nyelvvel, elszoruló torokkal. És ez a Papp Béla, ez a nyomorult képmutató, megnő a szememben, mert olyan huszonnégy órát élt át, aminőről kevés uri ember mesélhet. És nem hiszek neki és nem hiszek az ujságoknak, csak a fantáziámnak, amely egymás mellé keríti a két motívumot: a lelketlen, komédiás henczegést és nyomában a szívet rázó, keserves zokogást.

És kérdelem: ugyan kit akart bolonddá tenni cinikus mondásaival, az ujságírókhoz küldött kondoleáló névjegyeivel, mikor istentagadó durvaságai nyomában csak kifakadt belőle a zokogás? Ez az ember már nem él, ez az ember már nem gonosztevő, nem rossz és nem jó, ez az ember lelkében is hull, mert aki nem hisz istenben, annak a lelke nem a pokolba kerül, hanem megsemmisül. Szeretném, ha itt volna előttem a lelke hullája és fölbontozhatnám és a sejtjeibé, a rostjaiba nézhetnék: mi volt a képmutatása, mi volt a gonoszsága és hol találok e csupa rosszban az alkalmas humust arra a kevés jó érzésre, mely mégis csak kibugygyant belőle?

Szeretném ezt tudni, mert Papp Béla a legalkalmasabb tudományos objektum ennek a demonstrálására.

Nem tisztelt ez senkit, nem szeretett semmit, nem volt előtte semmi szent, még a párbaj-kodex sem. De édesanyját a világ legszentebb asszonyának mondta és a gyerekeinek az irta: »édes, kicsi fiam.« Édes kicsi, ez a világra szóló szava a legigazabb szeretetnek, amelyben egynek érzem magamat ő vele, mert az én gyerekeimet én is édes kicsi gyerekeimnek mondom.

A szülőanya és a gyermek tehát az a két utolsó szeretet, mely még a Papp Bélák lelkében is lakozik. Olcsó, régi tétel, de mindig megkapó, különösen ebben a sivár esetben. S arra hajlik, hogy az embertől csak az emberi mivoltának a minimumát lehet megkövetelni, ez a minimum pedig a szülő és a gyermek szeretete. Papp Bélában megvolt: Papp Béla egész ember volt.

*

Ez ugy-e bár nem igen hizelgő ránk, többi egész emberekre? Mindig, valahányszor a reporter-stílus emberi mivoltából kivetkőztetettekről, embertelenségről, állatiasságról beszél, egész valómban érzem a képmutatás okozta émelygést. Mit akarunk, jó urak, egymástól? Legyünk őszinték és vállaljunk szolidaritást a fajtánkkal. Nem embertelenség, amit ember követ el, de hiuk vagyunk s aki kisebbit bennünket, azt kitagadjuk a fajtánkból. Az ember az egyetlen állat, mely megkülönböztet jót és rosszat, tehát a rossz éppoly emberi, amilyen a jó. A kérdés csak az, hogy őszinték vagyunk-e a dolgainkban, akár a jókban, akár a rosszakban. Hisz be sok Papp Béla él közöttünk, aki csak annyiban különbözik tőle, hogy nem merte, vagy röstelte megtenni, amit az a boldogtalan uriember megtett. Legyünk őszinték: nincs soraink között senki, aki nem kívánta a más halálát, mivelhogy e halál örökséget jelent? Nincs senki, aki fogcsikorgatva nézett végig egy kis gimnazistát, gondolván: csak kitekerhetném a nyakát! S nem is kell gyilkos gondolatokat táplálni. Hány ifju ur él közöttünk, aki türelmetlenül várja szeretett nagybátyja, vagy akár édes apja halálát? A kettő között csak az a különbség, hogy a gondolatról nem intézkedik a büntető törvénykönyv, a tetről ellenben intézkedik. Én istenem, hányan vannak a gondolatbeli gyilkosok — jó nem tudni, hogy milyen sokan.

S kellőképpen akarom hangsúlyozni: köztünk, uri emberek között. Mert nagyon is hajlunk arra, hogy minden rosszat egyszerűen ráháritunk a szegényekre és tanulatlanokra. A Papp Béla esetében is szörnyűségesnek a földbirtokos voltát és a párbajképességét valljuk. Méltatlanná vált a középosztályhoz — ezért dukál neki a nagy

report, mindegyike egy-egy ünnepies kigolyózás akar lenni a középosztály eksklusiv társaságából.

Pedig hiába, mert Papp Béla még az akasztás művelete alatt is ur volt. Bali Mihály kiállítja neki a bizonyítványt, hogy eszénél levő rabbal sohasem volt kellemesebb dolga, mint ezzel a jól nevelt uri emberrel. És ami olyan szörnyen cinikus viselkedésében, az mind nem embertelen, hanem uri vonás. Kifelé mutatni az egykedvűséget, az erőt, humort fitogtatni és vicczeket faragni szemben a halállal: ezt csak az urak csinálhatják, urak számára, akiknek az a dogmájuk, hogy félni lehet, de félelmet mutatni gyávaság. Ajax jajgathatott, de modern ur cigarettázik, ha a sebét varrják, avagy a lábát amputálják.

Tiszteljük saját erényeinket, uraim és mérjünk szegény Papp Bélának igaz mértékkel: ur volt mindhalálig, sőt a leguribb valamennyiünk között, akikről csak megemlékezett a krónika. Joga van rá, mert életének utolsó huszonnégy óráját nekünk ajándékozta, annak a konvenzióknak, melyben nevedett.

Irtózatot áldozat. És nekem, úgy érzem, örökre elment a kedvem a társadalmi külsőségek kultuszának kifigurálásától. Nem lehet ez máz, amelynek a veszendő ember feláldozza utolsó huszonnégy óráját, olyan kinokat vállalván magára, mikhez képest a Mucius Scaevola kézpörkölése valóságos hókuszpókusz. Tessék csak jól oda nézni arra a szörnyű emberre: nincs az a kétségbeesett existenczia, mely cserélne vele és ő emléktáblát kíván a czellája falára, hogy az utána következő *bugris* hadd tudja, miféle urnak az utódja. A lelke reszket az örökkévalóság félelmétől s neki derogál a káplán, mert urnak uri lelkész dukál. Verseket farag, rossz vicczeket csinál, operaáriákat füttyöl stb. Van-e kedve ilyesmikhez? Az arca ijesztő, a szeme kidagad, elsanyargatott lelkéből kitör a kétségbeesés. Mért csinál mégis ilyen szörnyűségeket? — Mert ur, mert a körülötte tolongó, ellenőrző uri világ azt lesi, milyen az ő kreaturája az akasztófa árnyékában és azt akarná bizonyítani, hogy bizony ott is más, mint a paraszt.

Nem látná, nem törődne vele senki: ez a huszonnégy óra roskadozó gyászban, bünbocsánatban telt volna el s a bitófa alá egy megtört, remegő áldozat lépett volna, lelkészére függesztett szemmel: igazán elég *odaát* a megtérés? Igazán megmenekült a lelkem? Utolsó gondolata isten, vagy az édes anyja, vagy az édes kicsi fia, utolsó szava: emberek, őrizkedjete az én vétkemtől! De a középosztály lefoglalta a telegráf-drótokat is, a világ szeme rajta van és azt parancsolja neki: légy ur.

Micsoda szörnyű nagy hatalom ez az osztályos gőg, hogy a halál torkában sem ereszti el rabját. Még a hurok érintésekor is ur volt, csak az az iszonyatos hat perc volt az emberé, amely alatt a hóhér munkája beteljesedett. Ezt a hat percet öntudat nélkül élte át, az alatt a hat perc alatt a vergődő lélek kibékült volna istenével, ha el nem vész az öntudat. Hat perc! Akik olvassuk, örökkévalóságnak érezzük, mert a halálnak nem szabad tovább tartani egy másodpercnél. De igazuk van az akasztás hiveinek: nézni rosszabb, mint végigszem-

vedni. A delinkvens, a hurok első érintésénél is már elveszti eszméletét. De talán a halál kábulatában mégis képes még a sóhajtasra: én istenem, ne ítélj fölöttem, mert itt a földön az a parancs, hogy igaz urnak kell lennie a halandónak, nem pedig igaz embernek.

Semper.

Még maradok.

*Fényes világ! A boldognak be szép vagy,
S a szenvedőnek mily szörnyen setét!
Tegyük hát szebbé, vagy csak tűrhetőbbé
A vergődők, az árvák életét!
Ha könnynek már kell lenni a világon:
Szárítsuk azt föl! Mert ki tudja? Tán
Van Isten mégis, aki látja mindezt,
S jutalmaz érte a halál után.*

*Lehel — : ha majd bál, színház, drága termek
Világa széthullt s egy keskeny halom,
Egy szűk koporsó egyetlen világunk:
Lágy párna lesz ott lenn az irgalom.
Vagy tán a lélek, mely kiszáll a sírból,
Az Uristent könnyebben leli föl,
Ha mécsesé válik minden letörölt köny,
S a mindenségen végig-üldököl.*

*Zajos világ! Ha szívemet követném,
Belőled én elmentem volna már!
Érdők ölén nemes magányban élnék,
Mint hű párjával a szabad madár.
Virágok, fák, ártatlan állatok közt
Múlnék az élet lassan-lassan el.
De maradok. Itt tart a kötelesség.
A szenvedőkért még dolgozni kell!*

*Akkor megyek, ha majd derengni látom
A nagy, fenséges szánalom korát.
Ha mindent, ami fényűző fölösleg,
Pazar szivünk a koldusoknak ad.
Ha homlokunk jószágban úgy sugárzik,
Mint virradatkor a magas hegyek.
Ha jön már, jön, rágyogva mint a hajnal
Az én világom . . . majd akkor megyek!*

Ábrányi Emil.

A kötélgyárak mind meggazdagodtak e héten. Az akasztott ember kötele olyan hosszú, mint a föld átmérője.

*

Végre volt tárgy amelyről a félhivatalosoknak nem Széll instrukciója értelmében kellett írni: a szatmári akasztás. Milyen szép vezércikk-harcz volt: egyik a halálbüntetés mellett, a másik ellene debattált, a harmadik új büntető törvényt kívánt, a negyedik új társadalmat. Milyen gyönyörűséggel mentek bele a gondolatszabadságba! Hej, mégis csak szebb, ha az emberket, semmint az elveket kell felakasztani.

A segédjegyző regénye.

Irta: HERCZEG FERENCZ.

Gizella kisasszony, a szentjánosi tanítókisasszony, nagyon csinos leány lett volna, csak ne lett volna olyan nagy orra. A termete darázskarcsu és gömbölyű volt, a haja, melynek fodorítására kiváló gondot fordított, szénfekete volt, a bogárszeme édesen, epedve ragyogott, — hanem az orra csunya volt. Ugyes leány is volt, és szeretett csinosan öltözködni. Nyáron rendesen fehérben járt és ha tipegő léptekkel végigment a fő-utca eperfái alatt, a kezében vitte a világos szalmakalapját és olyan előkelő volt, mint egy városi kisasszony. Művelt és mély érzésű leány is volt, sok verset tudott könyv nélkül és igen szépen zongorázott. Az emberek százszor mondták, és ő maga is meg volt róla győződve, hogy messze földön ő volna a legszebb leány, csak az orra ne volna olyan nagy. Sokat nézegette magát a tükörben, néha sirt is egy keveset a természet kegyetlen tréfáján. De segíteni már úgy sem lehetett a dolgon. Azzal vigasztalta magát, hogy még így sem cserélne a másik tanítókisasszonnyal, akinek nagyon finom metszésű kis orra volt, de aki, szegény, pupos volt egy kicsit.

Az ember hozzászokik mindenhez, és Kelemen is hozzászokott Gizella orrához. Hozzászokott és belátta, hogy a plébánosnak igaza van, ha azt mondja: A földolag a szív és nem az orr!

Kelemen segédjegyző volt és csak nemrégiben került ide a szolgabíróháztól. Meglátszott rajta, hogy a szolgabíró-nál irnokoskodott, mert gavalléros modora volt, szeretett vadászházában járni és a haját a homlokába fésülte, mint a vidéki urak szokták. Egypár forintja lehetett is hazulról. Eleintén gyakran, emlegette a régi nemességét és holmi lovagias ügyekről beszélt, — később azonban kitudódott, hogy Kelemen szelidlelkű, jó fiú, akinek csak jár a szája, mert a vármegyénél így tanulta, de különben egy legyet se tudna bántani.

Szentjánoson egy nap elhatározták, hogy Kelemen feleségül fogja venni Gizellát és Kelemen belenyugodott, bár az ötlet nem eredt tőle, hanem inkább Gizellától. Ha összetalálkoztak a templom előtt, a leány epedve pillantott reá fekete, szép szemével, Kelemen pedig kivette a gomblyukából a rózsát és gavallérosan odaajándékozta neki. Néha, különösen ha uton volt és egypár napig nem látta, úgy érezte, hogy komolyan szereti a leányt. Fűrj-vadászat idején, mikor a jegyzővel a boglya tövében aludt, el is ábrándozott a csillagos éjszakában és elgondolta, hogy jó volna, ha már feleségnek szólíthatná Gizellát. Máskor, ha az orrát nézte, úgy érezte, hogy mégis tévedett és nem szereti a leányt olyan nagyon. Abban azonban sohasem kételkedett, hogy Gizella őt nagyon szereti és ha már feleségül kell vennie egy tanítókisasszonyt, inkább őt venné el, mint a puposat.

Ebben az időben történt, hogy megint kinyitották az urasági kastély ablakait, miután éveken át zárva tartották. Az ispán azt mondta, hogy a fiatal méltóságos asszony idejön lakni.

Az asszonyt három esztendővel ezelőtt vezette oltárhoz a fiatal báró, családja makacs ellenkezése ellenére. Valami exotikus külföldi családból származott a báróné, a férje egy francia fürdőhelyen ismerte meg. A fiatal pár aztán három évig fényes háztartást vitt a fővárosban, jó egyetértésben és tele marékka szórva a pénzt és bár az asszony marka jóval kisebb volt, mint a báróé, jóval többet dobott ki az ablakon. Ennyi idő alatt megnyíltak az asszony előtt a legelzárkózottabb szalónok

ajtai is, sőt egy korát messzire megelőző, felvilágosodott fenséges ur, szakítva a születési előítéletekkel, meleg barátságával tüntette ki a fiatal házasságot. Mindennapos vendége lett a palotájuknak és szeretetreméltó fesztelenségében nem neheztelt még azért sem, ha a báró estente a kaszinóba ment és az ösökbén szűkölködő fiatal asszony egyedül fogadta magas vendégét.

Három esztendő leforgása után a báró azt a kellemetlen felfedezést tette, hogy vagyoniilag körülbelül tönkrement. Szerencsétlenségében némi erkölcsi erőt kölcsönözhetett neki a tudat, hogy milliomos nagynénjének szivbaja már igen előrehaladott állapotban van.

A báróné meglepő nyugalommal fogadta elszegényedésük hírért. Még szemrehányást sem tett a férjének. Amióta a fiatal fenséges urat nem régiben egy csehországi dragonyos ezred élére állították, az asszony különben is untatónak kezdte találni a fővárosi életet és most azt mondta az urának: — Takarékoskodni fogunk és felosztjuk budapesti háztartásunkat. Én lemegyek a jószágra, maga pedig eljön velem vagy itt marad egyedül.

A báró az utóbbit választotta és a belső Józsefvárosban csinos legénylakást bérelt, a báróné pedig lement Szentjánosra takarékoskodni. Csak a társalkodónéját vitte magával meg a legkedvesebb komornáját, aztán a kocsisát, a groomját, meg a francia szakácsát. Persze a komornyik is lement vele. A lovak közül csak három párat tartott meg. Szentjánosra érve, megparancsolta a cselédségnek, hogy ne eresszenek hozzá látogatót, mert nem akar látni senkit.

A szentjánosiak, persze, sokat foglalkoztak a bárónéval. Gyakran látták, rendesen gyalog, ritkán lóháton, kocsin soha. Korán reggel sokszor hosszú sétát tett a szőlőshegyek felé, ilyenkor keresztül kellett mennie a községen. Egyszerű, sötét színű ruhákat viselt, melyeken csak a szakértő ismerte meg a párisi szabóművész remekét. Ékszer, fülbevalót sohasem láttak rajta, a barna haját is simán elválasztotta a homlokán. Ha a cigánygyerekek üldözőbe vették, egy pár hatost osztott szét köztük, vagy forintot, amilyen pénz éppen a kezébe akadt, ha valaki megemelte előtte a kalapját, könnyű fejbólintással köszönt. Alkonyatkor rendesen a kastély verandáján ült, egy könyvben lapozgatva, vagy a kék levegőbe bámulva; ilyenkor cigarettá füstölgött előtte a kis márványasztalon.

Kelemen az ér partján látta meg először a bárónét. Éppen a princípálisa vizsláját iskoláztatta, mikor lódobogást hallott maga mögött. A báróné ügetett végig a fasoron. Közvetlen mellette megállította a paripáját és elbámészkodott egy virágzó orgonafán.

— Szabad abból a szép virágból venni? — kérdezte.

Idegen kiejtéssel, de folyékonyan beszélt a magyarra. A segédjegyző füléig elpirult, aztán sietve letört egy jókora ágat. Még annyi időt sem vett magának, hogy megkeresse a kését és a nagy sietségben kissé meg is vérezte az ujját. A báróné a nyereg alá tűzte a virágot, aztán egy oldalpillantást vetve Kelemen kezére, mosolyogva mondta:

— Ön igazi gavallér, vérét ontja hölgye szesélyeért.

Most nézett csak a Kelemen arcába és ott valami nagyon meglepő dolgot láthatott, mert a finom sápadt arca egyszerre rózsaszínű lett és egészen hangosan azt mondta: Oh la la!

Még egyszer megnézte, aztán a fejével bólintott és odaszólt a lovának — nem tudni, minő nyelven — Gau! és tovább ügetett a parton.

Egypár nap múlva megint összehozta őket a véletlen. Kelemen a szőlőkből jött és a cigánysor fölött szembe találkozott a bárónéval. Ezuttal gyalog volt és

megint egyedül, a kezében nagy falegyezőt vitt, azzal védekezett a nap ellen. Most is az asszony szólította meg.

— Kérem, merre kell a várromhoz fölmenni?

A segédjegyző akadozva elmagyarázta neki a járást.

— Ebből én nem értek semmit, kérem. Nincs itt senki, aki engem elkalauzolhatna?

— Ha megengedné a méltóságos báróné, hát én ...

Az asszony csak most ismerte meg megint.

Most is meglepettnek látszott, de ezuttal nem mondta, hogy oh la la, hanem így szólt:

— Oh, lám, hisz ön az én orgonavirágos gavalérom!

Együtt mentek föl a keskeny ösvényen, az asszony előre ment, Kelemen követte és titokban azt a megfigyelést tette, hogy a bárónénak remek lába van. Az asszony néha meg-megállt, ilyenkor lihegő kebléhez szorította a kezét és fáradt mosolylyal nézte a vidéket. Odafenn letelepedett a szürke bástyára — mialatt Kelemen a régi torony falának dőlt — és némán figyelte a füle mellett elcikkázó toronyi fecskéket.

— Hogyan hívják önt? — kérdezte a báróné hirtelen.

— Bozóki Kelemen Zoltán a nevem — mondta a segédjegyző, kalapját megemelve. Most használta talán először életében a prédikátumát.

Az asszony kissé elmosolyodott.

— Katona ön?

— Segédjegyző vagyok.

— Gondoltam, hogy katona, mert az arcza olyan, meg a modora is.

Gyorsan, kissé akadozva beszélt. Kelemen magában azt a megfigyelést tette, hogy az asszony beszéd közben nem néz soha a szemébe. Lemenet a báróné egyszerre nagyon elfáradt. Azt mondta:

— A karjára támaszkodnám, ha nem volna terhére ...

Mikor a kastély elé értek, megint azt mondta:

— Most nem tudom, hogyan köszönjem meg a nagy szíveségét. Hanem tudja mit — ebédeljen velem! ...

Este hét óra volt és a segédjegyző olyasmit morgott, hogy ő már megebédelt tizenkettőkor, hanem azért sarkon követte az asszonyt.

— Menjen a kertbe és várjon meg ott. A diófák alatt terítették.

Azután eszébe juthatott, hogy nagyon is rövidesen rendelkezik a fiatalemberrel, mert bocsánatot kérő hangon, szelid mosolylyal mondta: Kérem szépen! (Tulajdonképpen így mondta: Kerem szépen!)

Jó félórát kellett Kelemennek várnia. Mikor az asszony megjelent a diófák alatt, fehér ruha volt rajta, a haja nedves volt, mintha fürdőből jönne. Ketten ebédeltek meg a csinosan terített asztalnál, mint egy fiatal házaspár. Az ebéd nagyon egyszerű volt, sokkal egyszerűbb, mint tetszem a jegyzőné vendégsége, és az inasok nesz nélkül, a jónevelésű cselédet jellemző közömbös arczczal szolgálták ki őket, mintha magától értődő dolognak találnák, hogy önméltósága segédjegyzőkkel ebédel-kettesbe.

A báróné később kávét öntött a Kelemen csészéjébe és cigarettára gyújtott.

— Kedves izé ur ...

— Kelemen Zoltán — mondta a segédjegyző, könnyű meghajlással.

— Kedves bozóki Kelemen Zoltán, szép volna öntől, ha a barátom lenne ... Mert lássa, én egy szegény asszony vagyok, akit biztosan megöl az unalom, ha ön nem könyörül meg rajtam ...

Később eldobta a cigarettát, fölkelt és kezet nyújtott a segédjegyzőnek.

— Most aludni megyek, mert korán szoktam kelni. Mutassa magát máskor is ... Igaz! Még egyet! Akar nekem egy szíveséget tenni? Nyírassa le a haját kurtára, de egész kurtára ... Ugy-e megteszi az én kedvemért?

Megint hozzátette: Kérem szépen!

Azzal eltűnt a kastélyban. Az égen már millió csillog ragyogott, mikor Kelemen elért a községbe, az eperfák alatt pedig szentjánosbogarak csillogtak. A segédjegyző nem ivott sokat a báróné vörösborából, de azért mégis úgy emelgette a lábát, mint a részeg ember ...

Egypárszor eszébe jutott, hogy hátha talán nem igaz az egészről semmi, hátha talán csak úgy álmodta meg a délutáni kalandját. Hanem aztán úgy rémlett neki, mintha a kabátja karján, ott, hol a báróné reá támaszkodott, valami finom, édes illatot érezne. Ezt az arisztokratikus illatot még egész éjszaka érezte.

Reggel elment a borbélyhoz és kurtára nyíratta a haját. Az utcán véletlenül összetalálkozott Gizella kis-asszonnyal, a kisasszony értett az ilyen véletlenek előkészítéséhez, és a tanítónő rémülten csapta össze a két kezét, mikor megpillantotta udvarlója kopasz fejét. Különben rózsaszínű csipkeruhát viselt, kivágott cipőt és piros harisnyát, az arcza rózsapiros volt, a haja pedig fölsűtve. A segédjegyző annak a másik asszonynak fölséges egyszerűségére gondolt és úgy találta, hogy a tanítókisasszony ma a rendesnél is izléstelenebb ...

Három napig nem tudott magával mit kezdeni. Az irodában szórakozottan írta a marhaleveleket, közbe a bárónéra gondolt és azon törte a fejét, hogyan állíthatna be hozzá. Negyednapra maga a báróné jött el érte. Korán reggel lovaglóbotjával megkopogtatta a segédjegyző lakásának ablakát.

— Hallottam, hogy itt lakik ... Miért nem váltja be az ígérteit? Miért nem mutatja magát nálam? Elhiszem, hogy untatom a zaklatásommal, de legyen udvarias és áldozza fel magát ... Ma este eljön ebédre? Rajta lesznek, hogy ne unja magát!

A princípális a szomszéd ablakból végighallgatta ezt a beszédet és a lélegzete majd elakadt a nagy csodálkozásban. Lám, ez a Kelemen!

Ettől a pillanattól fogva bizonyos gyöngéd elnézéssel bánt segédjével, úgy érezte, hogy a kitüntetésből, melyben ő méltósága Kelemen részesíti, ő reá, mint a jegyzői kar tagjára is jut egy csöpp.

Kelemen pedig az este elment a bárónéhoz és elment a többi estén is. A báróné tényleg úgy viselkedett, mintha a vendégét minden áron mulattatni akarná. Csevegett neki és néha, különösen ha jókedvében volt, sziporkázott az elmésségtől, máskor pedig leültette maga mellé a zongorához. Kellemes kis énekhangja volt, a csinos francia dalokat diszkrét bájjal tudta előadni. Inkább szaválás volt, mint ének, a trillákat néha egy halk sóhajjal jelezte csak. Máskor elővett valami könyvet és francia verseket olvasott Kelemennek. A segédjegyző ugyan egy szót sem értett francziául, de a báróné nyelvének zenéje elragadta. Az asszony egy-egy verset le is fordított neki prózában, eseten, szellemes magyarsággal.

Ekkoriban történt, hogy a báró egy napra meglátogatta a feleségét és ott találta nála a segédjegyzőt. A báró feltűnően szép, komor arczu férfi volt, megjelenése tisztelettel teljes félelemmel töltötte el Kelemen.

— Bemutatom magának egy kedves barátomat, Kelemen urat — mondta az asszony.

A báró közömbös udvariassággal nyújtott kezet a segédjegyzőnek, aztán megakadt rajta a szeme és meglepetten mérte végig.

És ő is azt mondta, amit már az asszony is mondott első találkozásuk alkalmával: Oh la la! — Majd hozzátette:

— Különös hasonlatosság a fenséggel!

Az asszony kedvtelenül vállat vont és csak ennyit válaszolt:

— Rögeszme!

Erre a báró is vállat vont és cigarettával kínálta meg vendégét.

Kelemen csak most, a férj jelenlétében ébredt annak a tudára, hogy bolondul szerelmes az asszonyba. A babonás, ösztönszerű tisztelet ellenére, melyet a báró iránt érzett, dühös féltés fogta el. Csak akkor nyugodott meg némileg, mikor a báró ebéd után befogatott és kijelentette, hogy visszamegy a fővárosba.

Egypár nap múlva a körjegyző, aki fővárosi ujságokat járatott, kiböngészte a személyi hírek közül, hogy egyik fiatal fenséges ur, aki budapesti tartózkodása alkalmával a magyarok lelkes barátjának mutatta magát és aki jelenleg mint dragonyos ezredes állomásozik Csehországban: eljegyezte magát egy külföldi uralkodó család bájos princezzével. A körjegyző igen megörült az ujság ama megjegyzésének, hogy a herceg nagy buzgalommal tanulja a magyar nyelvet.

Mikor Kelemen az nap megint tiszteletét akarta tenni a kastélyban, először esett meg vele, hogy nem fogadták el. A báróné beteg volt és beteg maradt még három napig. Negyednapra maga küldött a segédjegyzőért.

A bárónén meglátszott még az átszenvedett betegség nyoma: sápadt volt és ideges. Fölényes nyugalmát egészen elvesztette, szórakozottnak látszott és nyugtalanul járt-kelt a kertben.

Vacsora után egyszerre beteges jókedv váltotta fel a szomorúságát, pezsgőt hozatott és összekocczintotta poharát a segédjegyzőével.

— Ígyék, Kelemen! A világ minden mátkapárjának egészségére... Mondja, volt ön már szerelmes?

— Nem! — mondta Kelemen sötét arccal.

— Hazudik, barátom. Ha azt mondaná, hogy igen, akkor is hazugságot mondana!

Kelemen megszeppent. Attól félt, hogy a báróné megtudta valahogyan a tanítókisasszonynyal való dologát, és féltékeny lett... Később merészen mondta:

— Ha én valakit szeretnék, azért meg tudnék halni!

A báróné édesen felkaczagott.

— Pompás, Kelemen. Ezt már szeretem! Igazi férfi!

Aztán elborult az arca és elgondolkozva mondta:

— Különben — ki tudja? Lehetnek a férfiak közt is jó bolondok, éppen úgy, mint az asszonyok közt... Itt lenn, talán még inkább, mint ott fönn...

Majd a zongorához ült és egy merész áriát énekelt a Szép Helénából. Aztán egy éles diszakkorddal abbahagyta a játékot és villogó szemekkel lépett a segédjegyző elé. Jó ideig nézte az ajkát harapdálva és Kelemen egyszerre rettenetes szívdobogást kapott és szédülni kezdett a báróné pillantásától.

— Megkegyelmezek önnek! Hanem menjen most, fusson, mert különben baj éri.

Kelemen habozott, a szép asszony azonban az ajtóra mutatott.

Mikor a segédjegyző egy pár nap múlva megint fölmerészkedett a kastélyba, a komornyik azt mondta, hogy ő méltósága az este hirtelen elutazott. Családi gyász érte: a báró nagynénje meghalt szívszélhűdéiben.

— És mikor jön vissza?

— Azt parancsolta, hogy küldjük utána a holmiját, mert nem fog többet visszajönni Szentjánosra.

A segédjegyző úgy érezte magát, mintha taglóval főbe ütötték volna. Annyit értett csak meg az egészből, hogy az asszony eltudta őt dobni, mint egy kifeslett keztyűt. Emésztő szomorúsággal a szívében, a keserűségtől és haragtól fuldokolva ballagott haza...

Egypár napig nem is ment az irodába, a princzipális nem is bántotta, hanem diszkrét gyöngédséggel osztozott a fájdalomában.

Megint egy hét múlva az ispán lepecsételt kis csomagot hozott Kelemennek: a báróné küldte a fővárosból. A csomagban csinos ezüst dohányszelencze volt, a báróné színes czimerével. Más semmi, — egy sor írás sem! De a papírból, melybe a szelencze csomagolva volt, kiérezte azt a finom illatot, mely a báróné ruháiból áradt ki.

Kelemen gondosan a szekrénybe zárta a szelenczét, élete első és utolsó regényének az emlékét, aztán az ablakhoz lépett.

Odaát éppen Gizella kisasszony sétált az eperfák alatt. Elég csinos volt a csipkeruhájában, meg a felsütött hajával, csak ne lett volna olyan csunya orra! Kelemen elgondolta, hogy a plébánosnak igaza lehetett, mikor azt mondta, hogy az asszonynál fő a szív és nem az orr... Az orrát megszokja az ember, hanem ha rossz a szíve, azt sohasem szokja meg. És Kelemen elhatározta, hogy ha már tanítókisasszonyt kell feleségül vennie, inkább Gizellát venné el, mint a puposat.

SAISON.

Ünneplések.

— nov. 22.

Sokszor megírták már rólunk, mi magunk még többször megírtuk magunkról, hogy mi magyarok született Demosthenesek vagyunk valamennyien és született ünneplők. Mert »hiába no!« de se szónokolni, se ünnepelni más emberfia úgy nem tud, mint a magyar. Ami a szónoklást illeti, nekem, akinek azt adá részemül a kegyes végzet, hogy közel egy évtizeden keresztül naponta négy óra hosszat hallgassam felváltva Sima Ferenczet, Major Ferenczet, Kossuth Ferenczet és a született Demosthenesek legferenczebbikét, Széll Kálmánt, mondom, nekem ez a hit nagy vigasztalás, mert én jóságos Teremtőm, micsoda feladat volna ez a gyönyörűség, ha ezek a Ferenczek nem születtek volna mindjárt Demostheneseknek!? Ám így hívő lélekkel megnyugodtam benne, hogy eme négy órák a klasszikus élvezet perczeiből vannak összefűzve és az ásitás a tapsnál nemesebb szónoki diadal.

De ami az ünneplést illeti, ime töredelmes szívvel gyónom meg, lelkemnek hite megingott és nemzeti büszkeségemnek ezt a csücskét bus kétségek koptatják. A Blaha Lujza ünneplésénél a multkoriban én csak az ujságból olvastam a lelkesedésnek azt a csodás felviharzását, mikor a nagy művésznőt az éljenző tömeg sorfala közt zuhogó októberi záporban nyitott kocsiban vitték a Royal szállodába: de maga a lélekemelő aktus leírása olyan hatással volt rám, hogy két hetes influenzát kaptam tőle. Mikor pedig most, a Brioux darabjának diadalmas premiéreje után, a nyirkos, hideg, náthaontó novemberi éjszakán a Márkus Emilia kocsijából fogta ki a lovakat a lelkesedés, leeresztve a hintó ablakát is, hogy a közönség szeretete behömpölyöghessen: az esti imádságomhoz hozzámondtam még egy passzust:

»Jóságos Istenem, aki a nagy művésznőnek ilyen diadalt adtál, terjeszd óvó karodat gyermekei anyja fölé is és szabadítsd meg őt a tüdőgyulladástól.«

A Gondviselés irgalmára és a nagy művésznők erős fizikumára vall, hogy Blaha Lujza is, Márkus Emilia is kiállották a diadalukat tüdőgyulladás nélkül. De a szerencse nem kötelező és a sors nem respektál praecedenseket. Ami Blaha Lujzán és Márkus Emilián most meg nem esett, megeshetik másokon és megeshetik rajtuk — máskor. Isten óvja tőle őket is, másokat is: de minek belevinni a szívekbe az aggodást a diadaltól, belevívén az istenkisértést az ünneplésbe. Nápolyt látni és meghalni: lehet, hogy ez csakugyan jó, de Nápolyt látni és tovább élni jó egészségben, azt hiszem mégis csak kívánatosabb. Ha a nápolyi ut programjának utolsó kötelező pontja a csendes elszenderülés volna, akármilyen keserves az élet, az ottani hotelier-k bátran becsukhatnák a boltjukat.

S ilyen körülmények között még ezer a szerencse, hogy a nagy művésznőknek, Istennek hála, telik fiakkerre, az ezeregyedik szerencse pedig az, hogy ebben az ünneplő országban igazában csak őket ünneplik. A szerzővel teszem azt, a kis kutya se törődik. Soha se hallottam még azt, hogy a poétának fogták volna ki a lovait: ami már csak azért is bölcsen van, mert a poeta egyszerűen gyalog jár. Nem volna tehát más hátra, mint hogy — egyéb közlekedési eszköz hiányában — a cipőit huzza le a neki-lekesegett közönség és így kísérje a Kispipáig vagy a Makkhetesig. Ki tudja: talán megérjük ezt is a télen! Mert cipője ma már a szerzőnek is van.

Mostanig azonban az írónak más fajta ünnepségek dukál. A primadonna ünneplése a tüdőre pályázik: az író diadalának áldozata a gyomor. A primadonnának a lovait fogják ki, a szerzőnek a gyomra keserül meg, ha sikereset alkotott. Az írói sikerek útja bankettekkel van kikövezve és Karlsbadba vezet. A kinek halott hírét költötték — úgy tartják — száz esztendeig él: de jaj annak, akinek poharak csengése között egymásután huszonöt-ször kívánták, hogy az Uristen az emberi kor legvégső határáig éltesse. Ahányszor egy magyar szó diadalt arat, az első üdvözlő telegrammot a figyelmes karlsbadi fürdődirekciótól kapja — prospektussal egyetemben. Az ünnepelt harmincz perczent árengedményt kap, az ünneplők tizenötöt. Tehát mégis csak érdemes ünnepelni lenni.

Másutt persze másként ünnepelnek. Most írják az ujságok, hogy Roberts lordot, a miért a burokat leverte, százezer font sterlinggel jutalmazza meg a nemzete. Micsoda alacsonyosság! Pénzt nyomnak a markába, mint az inasnak, aki a kabátunkat felsegitette. Igaz, hogy sok pénzt, de mégis csak »hitvány anyagot«, ami mennél több, annál — ha nem is hitványabb, de — anyagabb, s összezavarják a hálát a fizetéssel; ami minálunk meg nem történhetik. Ők fizetéssel hálálnak, mi hálával fizetünk, ami annál kényelmesebb, mert a hálánál tudvalevőleg kötelező, hogy holtig adós maradjon vele az ember. Ők ekvipázst adnak annak, akit ünnepelnek, mi kifogjuk a bérkocsijukból a lovakat. A művésznők eddig a róluk megjelent dicsérő cikkeket ragasztgatták bele a blockjukba, ezentúl a recepteket fogják beleragasztani. Diadalaik naplója a receptkönyv lesz, az írók pedig a Karlsbadba szóló vasuti jegyeiket aggatják az íróasztaluk fölé és az üveges szekrényükbe.

Sigma.

Ariadne.

*Bolyongok egy ördögös ulvesztőben
S fáradt léptekkel járok létova,
Oly sok ösvényre világít előttem
A csillagoknak fénylő lábora.*

*De a magas ég millió sugára
Fényét hiába hinti gazdagon,
Oly csillag nem gyullad az éjszakába,
Amely vezérem lenne utamon.*

*Göröngy és tövis lábam felsebezle
A sok czéltalan bolyongás alatt,
... Merre menjek? — Ó, jöjj el, add kezembe
Ariadne a bűvös fonalat!*

*Uttalan utak csüggedt vándorának
Mentő anygala te vagy szerelem,
... Én szép Ariadnem epedve várlak,
Hogy megpihenjek forró kebleden...*

Veszelei Károly.

Egy érdekes könyvből.*

A halikarnaszoszi leány.

A korinthusbeli fiatal emberek közt szájról-szájra járt a hír, hogy Halikarnaszosz városában olyan csodaszép leány lakik, amilyent emberöltők óta nem látott emberi szem.

A fiatal emberek tüstént elhatározták, hogy küldöttséget menesztenek Halikarnaszoszba s rábeszélük a leányt, tenné át lakóhelyét Korinthus városába.

A küldöttek megigérték mindent, ami kívánatos: aranyat és drágaköveket, tiszteletet és csodálatot s az utóbbit nemcsak Korinthus, hanem arra való tekintettel, hogy a város ítélete szépség dolgában mindenütt mérvadó, egész Görögország s így a széphez értő világ részéről is.

A leány rögtön elfogadta az ajánlatot, megállapította az indulás napját s nemsokára a fiatal emberekkel egyetemben hajón Korinthusba érkezett.

A város s a közelfekvő helységek férfiai mind a kikötőbe, özlönlöttek, ahol ember ember hátán szorongott.

Amikor a leány a szárazföldre lépett, azonnal elfoglalta a számára kijelölt emelkedettebb helyet, amolyan trónféléit, hogy mindenki megláthassa; s amint a trónon ült s egy ideig a közbámulat tárgya volt, felhangzott az ezerszeres üdvriadal s a csodálkozás ujjabb és ujjabb megnyilatkozása.

Kis vártatva előléptek Korinthus vénei, majd a férfiak, legutoljára az ifjak s a leány elé járultak. A vének között Eurylochos volt a legbölcsebb, mert Plato tanítványa volt s hat könyvet irt a szépség alapjáról és

* A német könyvpiaczon *Phantasien eines Realisten* cím alatt általános figyelmet keltő könyv jelent meg legutóbb. A mű szerzőjéről *Lyneust* vallja. Hogy ki rejlik ez álnév mögött, magunk se tudjuk, de bizonyos, hogy a német litteratura egy ritka képességű, nagy eszű írója az, aki fényes talentumát e pseudonym révén revalálta.

ismertető jeleiről. Eurylochos pedig ekképpen szólt a vénekhez:

— Nézzétek meg ezt a leányt s mondjátok meg nyíltan: láttatok-e már ennél tökéletesebb szépséget?

És a vének kivétel nélkül így szóltak: Soha ennél tökéletesebb szépséget még nem láttunk!

Eurylochos szavait a férfiak vezetője a férfiakhoz, az ifjak vezetője pedig az ifjakhoz intézte s valamiennyi egyértelműleg kijelentette, hogy ez a leány a legszebb leány a világon. Ekkor Eurylochos odafordult a trónon ülőhöz s ezt mondá:

— Mindnyájan a szépség netovábbját csodáljuk benned s bizonyos az, hogy aki nem ismeri el, hogy te vagy a világ legszebb csodája, az nem tudja, hogy mi a szép!

E szavakra a leány arcza felragyogott s diadalmas érzésétől szebb lett, mint azelőtt. A tömeg pedig ujjongott s az ujjongásnak nem volt se vége, se hossza.

Az uton ez alatt egy pásztor közelgett, csendesen maga előtt terelve ökreit.

Amikor meglátta a tömeget a kikötőben, megkérdezte valakitől, hogy mi nagy dolognak örülnek itt az emberek. A felelet után egy pillanatra megállt, megnézte a trónon ülő leányt, mialatt kezét a szeme elé tartotta, mintha a napsugár vakítaná; aztán, mintha semmi se történt volna, elfordította tekintetét s ösztökélő szóval és tettel tovább terelte ökreit.

Azok, akik látták a pásztort, hallották a kérdés és megfigyelték viselkedését, hangos hahotára fakadtak s aztán ismét ujjongva fordultak a leány felé. De a történeteket a leány is megfigyelte, még pedig igen gondosan. A pásztor már akkor is feltűnt neki, amikor a tengerpart felől lassan közeledett s az a gondolat, hogy e napon valaki mást is tehet, mint őt csodálni, szerfelett fölizgatta. Tekintéssel sokáig követte a lassan tovább haladó pásztort. Az ujjongó tömeg pedig nem tudta, hogy mért nyugtalan a leány s fejét félrehajtva miért követi oly figyelmesen a pásztor utját.

Ez azonban nem törődött többé a leánynyal, egyetlen egyszer se fordult vissza, noha állatai mellett és előtt sürgölődvén, erre alkalma lett volna.

Ez a nembánomság annyira hatott a leányra, hogy, bár boszúságát palástolva és színleg mosolyogva, oda fordult Eurylochoshoz azzal a kéréssel: hívja vissza a pásztort s kérdezze meg tőle, vajjon ő is a világ legszebb leányát látta-e. Mert, úgy látszik, a pásztor nem így vélekedik.

Eurylochos nem értette a kérést.

— Hiszen nem minden pásztor Páris — mondá a leánynak — s elvégre Páris is csak egy ember volt. Ha pedig mi korinthusiak, akik itt ezerszámra gyülekeztünk össze, egyértelműleg kijelentjük, hogy te vagy a legszebb a világon: mit nyomhat akkor a latban egy embernek s hozzá még egy közönséges pásztornak az ítélete?

De a leány nem így gondolkozott.

— Te bölcs vagy és gondolkozol az ilyen dolgok felől, ámde érezni, nem érzéd azokat. Vagy talán azt hiszed, hogy én is csak fogalom vagyok? Ez az egyetlen eset, melyről te megvetőleg beszélsz, mert ezer más vélemény áll vele szemben, én rám nézve nagyon is fontos! És ez az egy vélemény annyira fáj, hogy a többi ezer meg nem vigasztal érte. Mert az, aki rólam közönyösen nyilatkozott, *ember* volt, habár csak pásztor is. Van tehát *egy* ember, aki nem látja, nem tudja, nem érzi, hogy én szép vagyok. Ezt az egyetlen egy embert nem vehetem semmibe s az ő közönye végtelenül fáj nekem!

A leány oly türelmetlenül s annyi keserőséggel ismételte kérését, hogy Eurylochos, bár csodálkozva, de teljesíteni akarta.

Visszahívták tehát a pásztort. Ökreit rábizta az emberekre s mikor a leány kérdésért feltették neki, szétvetett lábakkal eléje állt, egy ideig nézegette s aztán lassan és érthetően így szólott:

— Láttam én már náladnál százszorta szebb leányt s mégse csaptak miatta ilyen lármát!

A leány észrevétlenül összerezte, a tömeg pedig óriási hahotára fakadt. Gunyos szavak repültek a pásztor felé; az öreg filozofus szinte gurult nevettében. Így tartott ez jó ideig. A pásztornak ez idő alatt egy arcizma se rándult meg, mintha a kacagás s a gunyolódás nem is neki szólt volna. Végére beleunt a várakozásba s kérte, hogy adják vissza ökreit.

— Nagyon jól van — kiáltották mindenfelől — csak menjen vissza az ökreihez!

A pásztor éppen el akart fordulni s tovább állani, de a leány mély szomorúsággal, de olyan halkan, hogy a közel állók se hallhatták meg, maradásra kérte a pásztort: beszélni akar vele s szívesen kárpótolja, ha valami vesztesége volna; az ökreit addig is gondozás végett átadhatja a hajósoknak.

A pásztor, aki egyébként jószívű fiú volt, örömet megtette azt a szíveséget és maradt.

Időközben a tömeg eloszlott, úgy hogy végére csak ketten maradtak a téren.

— Most pedig arra kérlek — kezdé a leány — nem, nem: kérlek, könyörgöm neked: hallgass meg! Korinthus és környékének minden férfia, legyen az ifju vagy vén, köztük Eurylochos a nagy filozofus is, mind akikre Görögország hallgat, ha szépségről van szó, egytől egyig engem tartanak a világ legszebb leányának s csak te vagy az egyetlen, aki rám sem hederitsz!... Most pedig azt mondom neked: mindaddig, amíg te nem mondod, hogy én vagyok a legszebb, addig mind azok, akik eddig ünnepelek, köztük Eurylochos is, gyalázatosan hazudtak s ha ez így van, akkor csak azért csalogattak ide ebbe a városba, hogy csufot üzzenek belőlem!... Odahaza sohase támadt fel bennem az a gondolat, hogy széles e nagy világon én vagyok az a leány, akit mindenkinek többre kell becsülnie másnál; amióta itt vagyok, elhitették velem, hogy az vagyok s én hiszem is, hogy az vagyok. Azok után, amiket itt tapasztaltam, büszkén tekinthetem magam a legelső szépségnek; ha pedig nem így van, akkor olyan volnék, mint sok ezer más és ezzel a tudattal nem tudnék tovább élni! És most csak tőled, egyesegyedül tőled függ: élhetek-e tovább vagy sem?

A pásztor csodálkozva tekintett a leányra s habár nem értette, mi dulhat bensejében, mégis készséggel elhitte azt, amit mondott; mert oly szomorúság ült az arcán, oly határozott volt a beszéde, hogy egy perczig se kételkedett a szavak komolyságában.

— Nem értem ugyan, amit mondasz — felelte a pásztor rövid szünet után — de ha segíthetek rajtad, szívesen megteszem. Mondd meg tehát, mikép kell cselekednem, hogy szépnek találjalak?... Nem, nem így... Hiszen szépnek, szép vagy... de miképpen lássam meg benned a *legszebbet*?

Erre a kérdésre a leány eleinte mosolygott, de aztán mindinkább elkomolyodott s végül nyugtalanul kérdé:

— Hát egyáltalában nem tudod, hogy miről van itt szó? Hiszen ha csak pásztoreMBER vagy is, nem vagy te egyuttal görög is? Nem szíveség az, amit tőled kérek; mert ha erről volna szó, nem sokra mennék vele! Ne azért tarts engem szépnek, mert ezzel szíveséget teszesz nekem... De lásd: hát nézz meg közelebbről!... Hiszen eddig csak úgy futólag tekintettél reám! Aztán mond meg, nem vagyok-e szebb, mint minden más asszony, vagy leány, akit valaha láttál.

Bár szinte sirt, mikor ezeket mondta s haragját alig tudta megfékezni, mégis az utolsó szavaknál oly kecses mozdulatot tett s oly bájos arczkifejezést öltött, mely felette ellentétben állott azzal a tartással és viselkedéssel, mely, mikor trónján ült, lényének szabadságát és büszkeségét, tekintetének nyíltságát és természetességét visszatükrözve, elragadta az emberek ezreit.

A jólelkű ifjú pedig így felelt:

— Megteszem, amit kívánsz, nagyon közről foglak megnézni s azután...

— Ugyan hagyd el már — szólt bosszusan a leány. — Nem akarom, hogy apróra elsorold mindazt, amivel szivességet akarsz tenni... Nézz reám és szólj.

A pásztor pedig nyugodtan folytatta:

— Ha megnéztelek, őszintén megmondom, mi véleményem van felőled.

Kissé hátralépett, megnézte a leányt oldalról, elülről s miután ezt többször ismételte, szomorúan rázta a fejét és hallgatott.

A leánynak pedig fájt, hogy így apróra nézegetik; megalázásnak vette s úgy érezte, mintha izekre tépnék. Milyen különbség! A tömeg ezrei egyszer néztek rá és rögtön megcsodálták, ez a pásztor pedig milyen aprólékosan és hidegen vizsgálhatja.

A részvét ismeretlen érzete lopódzott a leány szívébe, mialatt a pásztor hol jobb, hol balfelől ment el mellette, hogy mindent jól lásson s különösen akkor, mikor majd jobbra, majd balra hajtotta fejét, hogy a termetet és a formákat megbecsülje, mintha egy állat volna előtte, melyet a vásáron megbecsül. Amikor pedig a pásztor véleményét se hangoztatva, szótlanul megállott s félig kérdőleg, félig bambán a leány szemébe nézett, ez nem tudta magát tovább türtöztetni, hanem villámgyorsan felugrott helyéről:

— Te barom — kiáltott rá a pásztorra.

Aztán tettetett nyugalommal folytatta:

— Hát nincs annyi időd, hogy figyelmesebben tekints reám? Lásd, mindazt a kincset, amit elém szórtak, odaadom neked!

Könyező szemmel mondta ezt, s az aranyat s a drágaköveket, mik trónja előtt hevertek, halomba gyűjtötte.

S amikor a legény még mindig elcsodálkozva és szótlanul állott előtte, könyörgésre fogta a dolgot:

— Hát bántottalak téged? Okoztam-e neked bánatot vagy boszúságot, hogy ekként akarod elrabolni tőlem élted üdvösségét? Talán a korinthusiak ujjongása bősztett fel ellenem? Mért nem becsülsz engem annyira, mint a többiek? Mi az, ami nem tetszik rajtam?... Hiszen a többiek mind tiszta szívből ünnepeltek, őszintén csodáltak s lelkesedéssel fogadtak! Hajhásztam-e az emberek tettségét? Vagy talán gőgösen fogadtam-e az ünnepelet?... Hibát találtál rajtam? Mondd meg, mi az?... De azt se hidd, hogy talán nem vagyok oly jó, oly nemesszívű, mint a hazádbeli leányok. Lásd! Szegény öreg anyámat én tartom el s három kis öcsémet is én segítem. Gyermekkorom óta soha senkit nem bántottam, senkit meg nem szomorítottam s az isteneknek gyakran és alázatosan áldozom. Tekints reám jóságos szemekkel, mert életem kezében van...

E szavaknál a leány térdre borult s hevesen zokogott.

A pásztor álmélkodva állott a leány előtt; nem tudta, mit jelentsen mindez; nem tudta, hogy mit szóljon. S amikor a leány a sirástól nem jutott szóhoz, szívében mélységes szánalom támadt. Az ő szeme is könybe lábadt; fölemelte a térdelő leányt s így szólt hozzá:

— Meggondolatlanul beszéltem az imént. Most látom: nemcsak szép vagy, hanem szebb vagy, mint mindazok, kiket valaha láttam, vagy látni fogok!

S mialatt ezt mondta, a leányra vetett tekintete telve volt jóakarattal.

— Vedd e kincseket és eredj! — szólt a leány, aki egyszerre megnyugodott s büszkén felállott.

A pásztor nem nyult hozzá a kincsekhez, hanem tovább állt. A leány pedig elrohant a közeli sziklához és belevetette magát a tengerbe.

Az erő.

A király visszatért a győzedelmes hadjáratból s a főváros utcáin átvonuló seregének élén lovagolt.

A zenekar, mely a csapatok élén haladt, tüzes nótákat játszott, a nagy dobok ütemszerűen szóltak bele; a katonák szemében az öröm ragyogott, a nép pedig ujjongott s a csapatok mellett masírozott.

A király lova se tudott ellenállni a ritmus hatalmának s taktus szerint emelgette lábait. A királynak feltűnt ez, hátrafordult s azt látta, hogy a tömeg, mintha csupán egy ember volna, egyforma lépésekben mozog tovább. Nagyon elcsodálkozott ezen s nagyon különös gondolatok támadtak benne. Eközben észrevette, hogy a tömegben van egy férfi, aki más lépésben halad mint a többi s mindinkább elmarad. A király nagyon megörült ennek s egyik tisztjével megüzentette a férfinak, hogy másnap palotájában elvárja. A férfi pedig azt felelte a tisztnak, hogy a király parancsáról lévén szó, természetesen el fog menni, noha semmiféle kérelme nincsen; ha ellenben a királynak van valami kívánsága, úgy igazság szerint a királynak kellene őt felkeresni.

Másnap a király ott ült a férfi házában s imigyen szólt:

— Soha még ilyen erős emberre, mint te vagy, nem akadtam. Láttalak tegnap: nem törődél se velem, se csapataimmal, se a zene hatalmas szavával. Nyugodtan mentél utadon, úgy a hogy megszoktad, míg a tömeg tizezrei úgy jártak mint a birkák. Rég keresek már ilyen embert. Mondd csak, honnan szereztéd ezt az erőt?

És felelt a férfi:

— Gondolkoztam s a gondolkodás adta meg az erőt. De semmire vagyok ahhoz a férfihez képest, akit ismerem. Ennek a lelkületére nem hatott se eső, se napfény s ha ez az ember ránézett a természetre, úgy rá nézve a nap csak nap, a hold csak hold, a köd köd, a hegy csupán hegy volt s ha ő nem engedte meg, ezek semmiféle nyelven nem szólhattak hozzá.

— Hozd el ezt az embert!

— Nem lehet, mert magas fallal vette magát körül. A király elgondolkozott s néhány percznyi hallgatás után a tudós folytatta.

— De még ez se szerezte meg a legnagyobb erőt, mert nem volt képes arra, hogy egyforma jóakarattal legyen eltelve az emberek iránt, tekintet nélkül arra, vajjon szép avagy csunya-e az ábrázatuk. Ezt eddigelé csak egyetlenegy ember érte el és pedig anélkül, hogy bolond volna.

— Ki az? És mi történt vele?

— A Góbi sivatagon túl él egy ember, akit Kung-fu-csének hívnak. A fejedelmeknek a legbölcsebb tanácsokkal szolgált, de nem hallgattak rá; lelke szüntelenül arra ösztöklélte, hogy az embereket megjavítsa és boldogítsa és mindezért azzal vádolták, hogy csak a saját hasznát keresi. Es Kung-fu-cse mint aggastyán a legnagyobb nyomorban halt meg.

A király ezek hallatára leborult a szőnyegre és sirt.

Gróf Csáky Albin.

Gróf Csáky Albin e héten először elnökkölt a főrendiházban. A képviselőházból, ahol vitatkoznak, átvonult a főrendiházba, ahol szavaznak. Amott a vitatkozásokban részt már régóta nem vett. Részesé és pedig vezérő részese volt ama nagy ütközésnek, amelynek tartalomra és fontosságra nézve mása azóta nem vivatott, ott állt és dicsőséggel megállt az elsősorban, nagy tisztét nemesen betöltötte, azután félreállt: az apró csatákba, a czivódásokba és tülekedésekbe nem vegyült, alakja ama nagy napok fényes világításában tisztán és erősen maradt meg a nemzet köztudatában.

Ezentul a viták rendjére fog vigyázni ott, ahol keveset vitáznak és soha se rendetlenkednek. A tiszte amilyen magas, olyan kevésbé fáradságos, nagy súlyát, fontosságát és tartalmát javarészt az ő egyénisége adja meg neki. Ez az egyéniség, amely maga is csupa harmonia, szerencsésen harmonizál az elnöki tiszttel. Méltóság, nyugodtság, okosság, az igazság iránti érzék imponáló energiája és a meggyőződés tisztelete, e kvalitások összesége az elnöklő talentum és aki úgy vitázott, mint Csáky Albin gróf tette, kétségtelenül az ilyen talentumok legjavából való. Azzal a megnyugvással látjuk új méltóságában, amelyet azok iránt érzünk, akiket meggyőződésük követésében és tisztük teljesítésében mindig korrekteknek látni megszoktunk. Ez a gentleman soha se maradt adósa a hozzá fűzött várákosásoknak, akkor sem, amikor ezeket a várákosásokat éppen az csigázta fel és fokozta sokszorosra, hogy első eredményeiben sokkal többet adott, mint amennyire a tájékozatlanok számíthattak.

Közéleti szereplésének az új fázisánál hálásak vagyunk az aktualitás iránt, amely Csáky Albin gróf nevét és egyéniségét ismét a nyilvánosság megújult érdeklődése elé juttatja; mert a nyilvánosságra, a nemzetre nézve kellemesnek és hasznosnak tartjuk, valahányszor közéletünknek ezzel a korrekt és nobilis egyéniségével találkozik, vele foglalkozik és tetteinek emlékét önmagában felujtja.

Krónika II.

Hirdetések alkonya.

— Drámai jelenet. —

S Z E M É L Y E I:

A PAJTÁS.

A SZAKÁCSNÉ.

(Éjfél. A keresztuton. A hold fehéren világít elő a fák mögöl. A Pajtás és a Szakácsné a keresztuton találkoznak és megismerik egymást.)

A PAJTÁS.

Hová, háová szakácsné?

A SZAKÁCSNÉ.

Ki a világba. Hová, háová pajtás?

A PAJTÁS.

Ahová ön. Mit ér a sirás, a sóhajvás?

Ez végzetünk és ez rendeltetésünk.

Kérem siessünk, hogy el ne késsünk.

Hontalanok, földetlenek vagyunk,

Hálátalan nép, melyet itt hagyunk.

Aki nemrég még Agulárhoz mentem

Olcsó cipőért minden hirdetésben —

A sors elűzött Agulártul engem,
De az emléket jól szivembe véstem.
Megyek. Ki tudja én reám mi vár,
De nem feledlek kedves Agulár!
S ön drága delnő erre mit felel?

A SZAKÁCSNÉ.

Sorsa a sorsom. Mért is mondjam el
Én a törékény, én a gyenge szüz,
Hogy engem is hasonló végzet űz.
Oly boldog voltam néhány napja még,
Fejem fölött felhőtlen volt az ég.
Tisztelt az agg, tisztelt a gyermek
Sőt azok is, kik nem ismernek:
»Hová szakácsné?« Ezt gyakorta kérdék,
Két röpke szóban mennyi báj, mily érték!
S én megfelelttem pontosan legott:
»Szaládyhoz mék, ám ez nem titok.
Nála virul a Hungária-kávé,
Egyszer ha ittad, így köszöntöd: ávé!«
Kegyetlen végzet! Ennek vége, párom,
Nekem e kávé volt az Agulárom.
Azt mondják tisztességtelen a verseny,
Amelyet ily reklámmal folytatunk,
Ezért oly duló, oly nagy a keservem...

A PAJTÁS.

Szóval: leáldozóban van napunk.
Hogy egyszer emlegettek, egyszer éltünk,
Hogy jóba, rosszba czeget nem cseréltünk,
Már nem sokára bús legenda lesz:
A hirdetések Waterlooja ez!

A SZAKÁCSNÉ.

Mi elmulunk. De majd a nóta
Az emlékünket hűn megója.
Ah, érzem, hallom a jövő dalát,
Mely szivemen borzongva nyilal át:
»Sirt a mama örömeiben,
A papa meg nevetett,
Olyan olcsó volt az áru,
Hogy olcsóbb már nem lehet!«

A PAJTÁS.

E keserű hang, óh miért szakácsné?
Mért idézed azt, ami a másé?
Kiket a sors mivélünk sirba zár
Azok közt ott van egynehány bazár
Sokat ígérő, nyájas hirdetése.
Ott van a népszerű: »No de ilyet!
Bolond, ki venni hozzám nem siet!«
Ott van a »Minden áron!« »Potom áron!«
S a »Végeladás miatt a raktáron...«
Ott van a »Hallatlan olcsóság!«
S a legmodernebb technika nagy elve:
»Részletfizetség nem adósság!«
A törvény gyomra mindannyit lenyelte.
A törvény szétűtött közöttünk
S mi ketten, itt, kik összejöttünk
Kegyed: a delhölgy s én a nyájas ur
Csak mi maradtunk ketten irmagul,
Mint legutolsó mohikánok...
És ezzel én is jojszakát kívánok!

A SZAKÁCSNÉ.

Ne még, az égre! — Hah, mily eszme!
Kár volna mégis, ha kiveszne
Mi bennünk két ily népszerű alak...
Oh enged meg, hogy átkaroljalak!
Miként a költő mondta már:
Be kár érettünk, oh be kár!

És ha az idő ma kedvezőtlen
 S a reklám csak szolid lehet,
 Kegyed, ki fess, kegyed ki nőtlen
 Nejéül engem nem vehet.
 Ki tudja, nem jó el a jobb kor,
 Melytől a költő óva int
 S amely — eset volt rája sokszor —
 Majd visszaadja jogaink.
 S ha mi ketten meg nem érvük...
 De fiaink... (lesznek reméljük.)
 Letépi majd gyümölcsseit...
 Ezt sugja nékem a remény, a hit,
 Bármily keserves a jelen
 S a verseny bármily tisztességtelen,
 A jövő még tisztességtelenebb lesz...

A PAJTÁS.

Dicső dolog, amit magácska tervez!
 Keblemre nő! Merészen sejtem én,
 Hogy a jövőben van, óh van remény!
 És egyelőre bár seholy hallszik
 »Hova pajtás? Hova, hova szakácsné?«
 A kérdezett fél nem halt meg, csak alszik!

A SZAKÁCSNÉ (gyöngéden).

Hova, hova pajtás?

A PAJTÁS (szintugy).

Hova, hova szakácsné?

(Közös elhatározással együtt folytatják utjokat.)

— Fügöny. —

Ineubus.

Az új erzsébetvárosi templom.

Templomot építeni ma, a hitetlenség 1900-ik esztendejében nehéz és hálátlan feladat. A templom, miként a hit is, tradíció, az előtünk felnövő tradíció számára azonban nincs hitünk. Székesegyházépítő, aki vagy, jól gondold meg mit cselekszel, mikor az Úrnak ma készítesz oltárt; azt teszed, mintha régi legendát, jámbor, egyszerű emberek számára valót akarnál kitapasztalt, gonosz és tudós emberekkel elhitetni. Azt cselekszed, mintha a jelenbe faragnád bele a múlt hagyományait, gondolatait; azt cselekszed, mintha felnőtt emberekkel először akarnád megismertetni a gyermeki szeretetet és ragaszkodást. Ki tudja: ha öreg korunkban ismernők meg apánkat, szeretnők-e úgy, mint máskülönben, ha a gyermek hitével, tudatlanságával nem glorifikáltuk alakját? Ki tudja, bizunk-e abban a templomban, amely szemünk előtt, csunya téglából és nyúlós malterből készült és csak a püspök botja érintésére lett helyiségből Isten háza? A legcsunyább régi templom tradíciója többet ér a legszebb új templom arany menyezeténél; valamint lelkünkben is eredendő tulajdonságaink egyike többet számít, mint a szerettek valaményie. Eredendőnek kell lennie — hogy így mondjam — a templomnak is, annak az épületnek, melynek miszticizmusát, fölségét, erejét még gyerekszívvvel láttuk meg, és az az építőmester, aki vállalkozik rá, hogy ezt a tulajdonságát utólag megalkossa, ne csak a talapzatra, a lelkünkbe is építsen. A templomkészítő költő legyen, aki elbűvöljön, ne matematikus, aki meggyőzzön, amint költő és nem matematikus volt Mózes, Mahomed és Jézus Krisztus is.

Az ujkori templomépítésnek ezek a nehézségei, melyeket kétféleképp próbáltak legyőzni. Voltak, akik modern embereknek vallották magukat és nem áltatták a hívőket:

ezek, mint Wagner Ottó példája mutatja, a bérházak racionális stílusában építették meg templomaikat; voltak, akik megpróbálták, hogy költők legyenek és ihletet, allegoriát, sejtelmeket építettek a hajóba. Voltak azonban olyanok is, akik ezt a két ellenkező nézetet az opportunizmus arany hidjával próbálták összekötni, s ezek közé tartozik Steindl Imre is, aki az új erzsébetvárosi templomot megalkotta. A templom a Szegényház téren épült gót stílusban: igazi szegényháztéri gót stílusban. Kő és gótika összefüggének, miként vers és ritmus, vagy erő és bátorság. A melyik vers azonban megalkuszik a ritmussal, amelyik erő 20%-ra kiegyezik a bátorsággal, többé nem vers és nem erő. A téglagótika szegénységi bizonyítványa a fővárosnak és szegénységi bizonyítványa az építőnek, aki e művészet kémiajában csak alchymista, nem vegyész. Külső formájában tehát nem sokat nyert Budapest ezzel az új ormóttal házzal, amely mindent inkább — okosságot, megalkuvást — hirdet, mint hitet és erőt.

Ha valami a régi gótika mestereire emlékeztet, az üvegfestmények azok. Ezeken a misztikus, szépen szomorú szemeken a vallás és a megnyugvás tekint a hajóba; hangulatot szűrnek a levegőbe és prizmákként színes alkotó elemeire bontják a tudás és felvilágosodottság hideg fénysugarait. Az üvegfestészet, amely Mátyás és az Apafyak korában szép polcot vitott ki magának nálunk, de aztán elveszett, hogy most megújodva támadjon föl, az utolsó években sokat haladt Magyarországon. Mindazok közül, akik ezen a téren foglalatostkodnak, első helyre került Róth Miksa, ez a nagy tudású, akaratu és itéletű művészember, aki az üvegben megtalálta a lelket, a kifejező erőt s harmónikus hatást ért el általa. Az erzsébetvárosi templomban elhelyezett üvegképei nemcsak a templom hitéletét, hanem a magyar iparművészet életképességét is illusztrálják. Hogy mellette Walther Gida, a Szent Ignác és Szent Miklós üvegképeinek megalkotója, érvényesülni tudott, ennek az utóbbi mesternek nagy haladását és kiváló szakértelmét jelenti.

A mi Róth Miksa az üvegben, az Zsolnay Vilmos az agyagban. Zsolnay barátai a magyar Prometheusnak mondják, annak a Prometheusnak, aki az agyagba szikrát is tudott önteni. A Zsolnay név ma már világhírű, ennek daczára a nemes czég minden esztendőben sok költséget és fáradságot fordít arra, hogy tovább kísérletezzon és újabb agyag variációkkal lepje meg a világot. Az a terracotta-disz is, amelylyel Zsolnay a templomot ellátta, egymaga érdemes arra, hogy a régi czég régi hitelét nem megerősítse — mert erre nincs szükség — hanem documentálja.

A régi mesterek ihlete látszik meg Lingel Károly szállításain is. Lingel Károly, ez a becsületes, kipróbált műasztalos »vom alten Schlag«, hivatva van rá, hogy templomberendezéseket készítsen. A régi mesterek puritánságával és buzgalomával készítette a hatalmas padokat, amelyek a híres késmárki fatemplom alkotó részeivel vetekednek. Becsületes hittel megcsinált munka ereje sehol annyira ki nem tetszik, mint templomban s ez a próba Lingelnek csak dicséretet hoz. Hogy az iparművészetben is lélek lakozik, mutatja, ha az ő masszív dolgait teszem fel a szenteltvíztartókkal vetjük össze. Amabban biztosság, nyugalom és erő, emebben — egy harlekinsapkára emlékeztető valamiben — csudálatos félreértése a legegyszerűbb művészeti és egyházi szabályoknak.

A templom, mint a Mátyás király budai Istenháza is, belülről ki van főtve. Nem vagyunk ugyan barátai a templomok illetlen disztítésének, de el kell ösmerni, hogy ezt a nehéz feladatot: a hit háza tónusának megtalálását Götz Adolf, egy szintén igen érdemes iparosunk, kiváló érzékkel, tudással és nagy gondnal végezte. Munkájába sehol bántó szín nem csúszott; formáiban sok az invenció

és eredetiség, összehatásukban pedig igen harmónikusok és a czélt — amely a kő pótolása — kitűnően szolgálják. Ha elgondoljuk, hogy a templom 15,500 négyszög méter területű, belső felülete tehát óriás dimenziókat jelent, láthatjuk, hogy az a feladat, melyet Götz Adolf végzett, nehéz és felelősséggel járó munka volt. A technikai feladat egy másik nevezetes részét: a villamos vezetékeket, amelyik izléses kandeláberekben futnak ki, az Egyesült villamossági r. t. az ő ösmert mintaszerű gondosságával végezte. A vezetékek Bergmann féle csövekben rejlenek, amelyek lehetővé teszik, hogy javításkor vagy áramzavar-nál a drótokat a padozat felszakítása nélkül is kicserélhetik.

Az oltárok faragási munkáit és szobraiit javarészt művészemberek készítették, így a jobb oldali esketési oltár a szegény Köllő Miklós vésőjét dicséri. Hozzájuk szépen alkalmazkodnak a felszerelési tárgyak, a melyek, névszerint a ciborium, pacificale és a kehely, Link István ékszerész műhelyéből kerültek ki. A tiszta gót nemes stíljében készült zománcozott munkák nemcsak a hívőnek, de az iparművészet barátjának is bizonyynyal örömeire szolgálnak. Az oltár pendant-ja: az orgona, Ország Sándor alkotása. A kik még emlékeznek a fővárosi törvényhatóságban vívott orgona-harczra, konstatálhatják, hogy a czég ez orgonával is ráczáfolt az ellene felhangzott felszólalásokra. Ha még megemlítjük, hogy a kelheimi lapokkal való padozati burkolást Walla József, a kiváló hírvű csement-gyáros készítette, a műlakatos dolgát Páder Nándor buzgalommal és tudással végezte és az építés adminisztratív részét Schömer Ferencz vezette, megemlítettünk mindent, amiről az új szentegyház megnyitásával kapcsolatosan megemlékezni érdemes. Sok szép és sok gyöngye dolog találkozott össze: amazok megadják a hitet és a hit a gyöngék számára való bocsánatot.

Laureatus.

INNEN-ONNAN.

Ő **Manó**. Manó, az ifju, a ki — ugrik. Manó naiv, romlatlan, kissé korlátolt, nagyon szentimentális és hiszékeny a hihetlenségig. Az ellentétek bizarr találkozásában, amely a komikumot alkotja, Manó a fekete elem, ő a komolyság, amely felett kacagni muszáj. Ő az, akire annak a szegényfajta ötletességnek, amely önmagából egészet produkálni nem képes, szüksége van, hogy hatást kelthessen. A nyomorék elmésség mankója, amelyre az ránehezedik. Rajta utazik a humor, amely a maga lábán járni képtelen. Manó szerelmes levelet kap Kúry Klárától és este a kávéházban az izgatottságtól félőriúten mutatja meg az illatos rózsaszín levélkét a legnagyobb titokban a cimboráinak — akik irták. Manót egy orosz hercegnő légyottra hívja a Szép Juhásznéhoz és Manó zakatoló szívvel baktat oda. Muszka hercegnőnek nyoma sincs, de ott van az asztaltársasága, amely, hogy a mulatság teljes legyen, az ő kontójára rendelte meg a sikerült ötlet áldomását. Mindez pokolian mulatságos, amin halálra kaczaghatja magát az ember. Arnold azonban, a fürge elméjű, nem fogy ki az ötletekből. Szerez egy kétételes operajegyet és elküldi vele Manót a mai előadásra. Manó nem volna Manó, ha el nem menne, aminek a természetes következtése, hogy Manót kiröpitik az Operaházból. Manónak a fejébe száll a vér, a torka összeszorul, mert Manóban minden van, csak éppen humor nincs, tehát elordítja magát, hogy ez már több a soknál és két fekete ruhás urat küld a fürge elméjű Arnoldra, amiért elég együgyű volt ugrani neki. Szerencsére azonban a fekete ruhás urakban van humor és mikor Manó arcán a lovagias elszántság sápadtságával és zsebében egy féltucat »utolsó levéllel« a porondra lép: töltött pisztoly helyett egy darab kemény töltésű szalámit nyomnak

a kezébe. Spiritusba kell tenni, aki erre hanyat nem vágódik nevéttében. Manó persze nem nevet, de éppen ez a legmulatságosabb. Manó csak áll, azután megrázkódik és dörzsölni kezdi a homlokát. És többé egyebet se lát, mint a kaczagástól eltorzuló arcokat és egyebet se hall, mint azt a felharsant viharos hahotát. Mindenütt: az utcán, amelyre kilépni alig mer, a kávéházban, amelybe belépni nem mer, sőt otthon is, a szobája négy fala közt. Mindaz, ami történt, azt mondja, sőt a fülébe harsogja, hogy neki, a legkomolyabb Manónak minden Manók között nincs helye semmiben, amit a világon komolyságnak neveznek. Manó, te nem vagy komoly ember! Ha Manóban csak annyi humor is volna, a mennyi a fürge elméjű Arnoldban lakozik, Manó egy szikrát se bálná ezt, ha több volna benne, úgy azt mondaná: hála Istennek! De Manó azt mondja: Mi az élet komolyság nélkül? és fogja a revolverét, és miután meggyőződik róla, hogy ez nem szalámi, fejbédurrantja magát és meghal olyan komolyan, akár csak egy gentleman, aki fekete golyót huzott. A koporsó dermesztő dolog és a fürge elméjű Arnold most méltán lehet sápadt: agyonütni azonban nem kell őt. A boldogtalan Manó végzete igazat ad neki abban, hogy ez a szegény Manó csakugyan nem volt komoly ember: de levonhatja az esetéből a maga számára is azt a tanulságot, hogy aki magától nem tud viccet csinálni, az ne csináljon viccet. A szegény Manó egy kettős tévedés áldozata: az egyik tévedés az volt, hogy muszáj neki komoly embernek lennie. A másik tévedés az Arnold uré, aki viszont azt hitte, hogy muszáj neki ötletes embernek lennie.

* * *

** **A kecskeméti siker.** Kecskeméten furcsa sikert arattak a *Takácsok*. A publikumnak tetszett a darab, sokan tapsoltak is, de a rendőrség másként fogta fel a dolgot s mindazokat, akik a szocialista irányzatú tirádáknak tapsoltak — felírta a fekete könyvébe. A kecskeméti derék rendőrség nyilván abból a szempontból indult ki, hogy aki tapsolt, annak tetszett a tendencia, a tendencia pedig veszedelmes lévén, czélszerű a vele egyetértőket számon tartani. Hogy mi történt tovább, azt nem tudjuk, de, ha jól sejtjük, a rendőrség nyilván meg is büntette azokat, akik az állam törvényeivel ilyen módon szembeszálltak. A kecskeméti színműbarát tehát ügyeljen rá, nehogy máskor hasonló bünbe essék, mert úgy lehet, még súlyosabb büntetést kap. Nem is merjük elgondolni, mi történik azokkal, akik, teszem, az *Alföldi haramiának* tapsolnak? vagy, akik a *Lengyel zsidóban* gyönyörködnek? vagy, akik a *Bánk bánt* kísérik tetszésökkal? Bizonyos, hogy ezeknek a színházlátogatóknak hamarosan sok lesz a rovásukon és betörés, gyilkosság és felségsértés miatt kerülnek törvény eléjébe. De szinte borzalmas elképzelni azt, ha a kecskeméti divat jogszokássá válik, mi lesz példának okáért Weidinger apó sorsa? Szegény öreg, aki most még gyanutlanul vezetted a budapesti claque-ot, idők multán szomorú dolgok virradnak rád és lakásod nem az Operaházban, hanem Illaván lesz. A színműírás természetesen szintén meg fog változni e korszakalkotó lépéssel s a darabok írói ugyancsak óvakodni fognak tőle, nehogy a *Takácsokhoz* hasonló sikert arassanak. Ezentul csak mulatságos darabok kerülhetnek színre s hogy tartalmuk annál nemesebb legyen, a színészek szerepét a rendőrség veszi át. Első lesz e téren a kecskeméti. Minapi fellépéséből következtetve, állandó derűtségben fogja tartani a házat.

* * *

∞ **Galeotto mint házasságközvetítő.** Echegaray tudvalevőleg úgy csinálja a darabjait, hogy kieszel egy problémát s azt megoldja. Az elkészített egyenletben aztán kitölti az ismeretleneket álnevű ismerőseivel és meg van a darab. Így jött létre többek közt a *Nagy Galeotto* is, ahol az volt a megoldandó feladat, hogy három békésen, becsületesen és erkölcsö-

sen együttélő embert, nem a saját akaratuk vagy gonosz hajlandóságuk, de a világ szája szétugraszthat. Az élet azonban furfangosabb és darabjait előre megfontolt problémák nélkül is irányzatos következetességgel csinálja meg. Kapta magát például és létrehozta a *Nagy Galeotto* diagonális ellenkezőjét. Echegaraynál a Galeotto három összeillő embert erkölcsösségük daczára szíjtelkergetett. Az életben ugyanaz a Galeotto három össze nem illő embert erkölcselenségük daczára összehozonál. Az upesti Sonnenberg család néminemüképpen hasonlatos ama görög hőskorbéli Tantalidákhoz, akiknek a családi szennyesét, czivódásaikat, gonoszkodásaikat a klasszikus költők számos tragédiáikon keresztül előszeretettel tárgyalatják a fórumon, a kórus állandó hozzászólásával. Sonnenbergéknek is az a fátuma, hogy következetesen a nyílt piacon kénytelenek fehérneműt és színt váltani. Ziegler Jóska nem akarta elvenni Paulát, nosza előállt a kórus és addig puhította, kapaciztatta őket, addig moralizált az esetük fölött, amíg végre e két ember, akiket semmi egyéb össze nem kötött, mint egy közös erkölcselenség és — talán — egy közös bűnöcske: rászánták magukat, hogy összeállanak. Alig hogy leszálltak azonban a pódiumról s a kórus más nőtákat kezdett zengeni, észrevették, hogy bizony őket nem az érzéseik és az óhajtaik hozták össze, hanem a kórus: a Galeotto. Nosza megint szétmentek. Ám nem kellett egyéb, minthogy Paula egy patkányméreggel telt hamvveder társaságában megint a nyílt színre pattanjon és a kórus már megint előránczigálta Jóska urfát a kulisszák mögül és odaszíjazta őt az ő Paulájának a karjai közé: no most eredjete, de külön ne lássalak benneteket többé!... A harmadik pedig, aki mindig a két hős mögött kullog és neki jó, ha összekerülnek, neki jó, ha szétmennek — ez a harmadik a »komische Alte«: az anyós. Ő vall Jóska ellen, vall Jóska mellett, ahogy a kórus épen parancsolja... Gyönyörű harmonia! És ez a Galeotto voltaképpen a legfurfangosabb osztóigazságosságú drámaszerző. Mert kell-e frappánsabb jutalmazás és bünhődés annál a házasságnál, amelyet Paula Jóskával kötni fog? Az a »divinae et humanae juris communicatio«, amely ebben a házasságban uralkodni fog, ugyancsak öröndetes látvány lesz a Galeotto számára, amely bizonyára egyetlen alkalmat sem fog majd elmulasztani, hogy beletekintsen a fiatal házasság szobájába s rendet csináljon, ha Jóska ur bakafántoskodni akarna... Nos, drámai megoldásnak, kifogástalan igazságosságú ez a házasság. Minekutána azonban a való életben a házasságot eddig fenytőeszköznek és büntetési nemnek el nem ismerték, én a magam részéről egy perczig sem merném Jóskát rábeszélni, hogy vegye el Paulát.

* * *

Ő **Krüger Pál**, bujdosó elnöke a vonagló Transvalnak kikötött Marseilleben, hozván magával harmincz millió font sterlinget, keserű elszántsággal küzdő hivei reménységét és önnön bizodalját a nemzetek igazságszeretében. Népek tengernyi sokadalma lelkes ünnepléssel fogadta, diadalkapukkal és zászlókkal és ő beszédet mondott. A maga igazságának érzetében és a jövő iránti bizodalomban erőt és csüggedést nem ismerő lelke az ünneplés láttára új hittel telt meg. Szegény öreg Krüger! Mért tartott az a marseillei fogadtatás csak egy óráig és nem esztendőig, míg e nagy aggastyán órája eljövend. Ez öreg ember csak igazságát ismeri, mi kár, hogy meg fogja ismerni Európát is. Nem sok idő és érezni fogja, hogy amint távozik a fogadtatás lelkesedésének teréről, távozik a hittől is, amelynek zászlaja alatt enyésző honából utjára megindult. Úlvén hajója fedélzetén, merengvén a tenger végtelenségén, lelkét remények rajzolták körül: nemsokára tudni fogja, hogy bucsuzván a tengertől, reményeitől is bucsuzott. Loubet ur, a szabadság klasszikus országának feje, egy demokrata köztársaság elnöke »tekintettel arra, hogy Anglia még nem közölte hivatalosan az annexiót«, még hajlandó »inkognitóban utazó államfőnek« fogadni Krüger Pált, a »tekintettel« egyben bocsá-

natot is kérve ezért Nagy-Britanniától; ám remélhet-e hajót, katonát és ágyut az, aki egy fogadtatást is csak »tekintettel« kaphat. A császároktól és a királyoktól pedig még ennyit se várjon. A népek ünnepelni fogják, a városok lakomát rendeznek tiszteletére, az áramlatok, amelyeknek kapóra jön minden, ami a kormányoknak »kényes«, belekapaszkodnak a köpönyegébe mindaddig, amíg e köpönyegben lesz valami, vagy hisznek benne valamit. Krüger ma kényelmetlen a kormányoknak, holnap kellemetlen lesz, holnapután alkalmatlan, azután pedig — egyszerűen nem fognak törődni vele. A tömegek lelkesedése fiatalon szokott meghalni és Krügernek egygyel több halottja lesz. Ő megérkezett Európába harmincz millióval, bizalommal és harcosai reménységével, adja Isten, hogy mire eltávozik, ne fogyjon el aranya, hite és serege is.

* * *

∞ **Éljen a párbaj!** Van egy ember az országban, aki több vicczet nem fog csinálni az életben. Sem jót, sem rosszat. Az igaz, hogy az a tréfája, amely — erre fogadni mernék — utolsó kísérlete volt e nemben, izetlenség dolgában felért Kotzebue összes szindarabjaival. Ám, aki még rossz vicczet nem csinált, az vesse Schubert Arnold urra az első követ. Neki az volt a pechje, hogy a nevetők tulságosan az ő oldalán voltak s ennél fogva nem volt módjában a rossz vicczet jóvá tenni. Sem neki, sem senkinek. Csak egy ember korrigálhatta volna meg azt az ostoba operajegyhítoriát: maga az áldozat, Kovács Manó. Persze nem azzal a revolverlövéllyel, amelynél rosszabb csattanója még tréfának nem igen volt, hanem sokkal egyszerűbb és szokottabb módon. Kovács Manónak csak azt kellett volna tennie, hogy mikor fatális operaházi kalandja után visszament a kávéházba, tréfálkozó barátját néhány jól irányzott pofonnal visszatérítse a nevetők pártjáról. Csattanónak e pofonok is elég nagyot csattantak volna. És milyen más fordulatot vett volna ezzel az egész ügy. Mindenek előtt Kovács Manót kikiáltották volna komisz krakélernek, brutális tréfarontónak, de nem kacagtak volna többé felette. Aztán pedig okvetlenül meglelt volna a párbaj — minden valószínűség szerint enyhébb kimenetellel, mint aminő Kovács Manó öngyilkossága volt. Milyen őszinte öröme telnék e pillanatban Schubert Arnoldnak azokban a kibékítő hatású pofonokban, amiket nem tudott megkapni. Hiszen fel kell tennünk róla, hogy ezidőszent sokkalta rosszabbul érzi magát, mint a szathmári esemény aktív hőse. Nincs-e hát igazunk, hogy: éljen a párbaj? A villámhárító, a hahotaelszigetelő, az életmentő párbaj! Kovácsnak az életét, Schubertnek pedig a lelkiismeretét váltotta volna meg.

SZINHÁZ.

Vígshínház. Annyi kedves ember rég nem volt együtt egy rakáson, mint a magyar Ordonneau és Valabrégue jónevű társas czég új darabjában, a *Tartalékos férjben*. Kinek a kedvesége — a szerzőké-e vagy a színészeké? Nehéz eldönteni, vagy maga a kérdés is igazságtalanság, mikor a *Rákosi* Viktor s a *Gúti* Soma darabjai olyanok, mint a keleti mese káftánja, hogy aki felölti, kedves benne isten és ember előtt. Ha jól figyeljük meg, Rákosi és Gúti eleve lemond róla, hogy valami újfajta tartalommal és tehnikával korszakot alkosson a dráma történetében. Nem akarnak mást és többet, mint hogy az ő sok pompás megfigyelésükben, ötletükben és mókájukban, mely lekivánczozik a papírról s eleven előadást kíván, ne csak az ismerőseik köre részesüljön, hanem az az egész magyar közönség, mely a maga részéről oly kedves ismerőseit szereti. Rákosi Viktorban s az ő hú társában, Gúti Somában. A véletlen úgy hozza, hogy kevés színházban van együtt annyi ked-

ves és elmés ember, szemre való lyány és hamis menyecske, mint a Vigszínházban, s ez a sikerült kompánia mintha csak azért találkozott volna össze, hogy a Rákosi s a Gúti sikerült bohóságait kongeniálisan tolmácsolhassa. Például csütörtökön este is *Lenkei* Hedvig asszony oly bájos, finom, hajlékony és szeretetreméltó hiszékeny fiatal asszony volt, *Varsányi* Irén meg oly ördögien csinos és mégis deçzens kikapós menyecske, *Nikó* Lina megint oly tökéletes anyós, *Góth, Hegedűs, Gyöngyi* meg *Szerényi*, nemkülömben *Szathmáry* meg ismét annyira egyéni és egy fából faragott kacagató kabinetalak, hogy az ember egy csomó aranyos emlékekkel és kedves ismerőssel hagyta el a színházat. Legfeljebb azon tűnődik, hogy olyan megennivaló fiatal pesti asszonyka, mint *Lenkei* Hedvig, mért beszél erőnek erejével úgy, mint Eötvös Károly, tudadunaian — s hogy a Rákosi s a Gúti bizonyára mihamarább elkövetkező harmadik darabjában a féltékeny asszonyka hova megy majd el ura után leleselkedni, minekutána a multkori darabjukban elment a hétel garniba, ma meg már a táncziskolától sem riadt vissza? Ezen azonban ők törjék az eszüket, ne én — annál is inkább, mert ha én töröm a fejemet, nekem nem jut eszembe semmi, ellenben ha ők törnek, okvetetlen kisütnek valamit, ha nem egetverőt, hát falrengetőt s ez is valami. Hiszen ebben a Tartalékos Férjben is az embernek minden egyes felvonás után az a benyomása, hogy a szerzőknek még akárhány ily pompás felvonásra futná, s csak a színpadi hagyomány kedvéért teszik, hogy harmadfél órán belül kétszer tíz perczre csukráznak, zenekarnak s páholynyitogatóknak adják át a szót. Maga a darab kétségtelenül a francia bohózat inventáriumával dolgozik, de éppen nem szolgálai módon, s két dologban meg igazán eredeti. Az egyik egypár specifikus jó pesti figurának színpadra vitele, mint amilyen a pofonok után élő kibicz, a táncz- és illemtanár s a cseh zongorás. A másik a vidám pesti aszfaltbeszédnek irodalmivá tétele, mit jókedvvel és lelkesedéssel akceptált a közönség. Egyszóval: teljes siker s nem is mindig az olcsó fajtából.

Pp.

Asszonyháboru. Gerő Károly új darabjával a kritika rideg maliciával bánt el, pedig abban, hogy ez a mindenestre igen ügyes írónk ezuttal nem multa felül önmagát, némi részben a kritika is részes. A műítélkezésnek az a fajtája, mely nálunk a könnyebb kaliberű darabokkal szemben áll és a siker termométerjét a közönség pillanatnyi hangulatán méri meg és a tapsoknak és kacagásoknak tartósságából ítéli meg a mű tartalmát, az izléses író is arra kényszeríti, hogy ezen a mesgyn keressen babért. Miután pedig a taps és nevetés a drasztikum, a személyi- és helyzeti komikummal függ össze, a bohózatíró nem tehet egyebet, minthogy itt keresse a diadal gyökerét. Itt hibázott Gerő Károly, de itt tanulhatja meg, hogy az író még ma is jobban teszi, ha az izlésére és nem a külsőségekre hallgat. Hogy a darabban így is sok színpadi érzék, ügyesség és gyakorlat van, a Gerő Károly előzetes sikereire emlékezve, konstatálni fölösleges.

Burmester. Mint pelyhet úgy fujta el Kubeliket az a tapsvihar, amely a filharmonikusoknak szerdai hangversenyén Burmester játéka után kerekedett. Az elragadtatás meleg és fényes pirja ült az arcokon; nagyon régen láttuk a közönséget így kitüzesedve. Burmester először Bachot játszotta, a komolyak közül a legkomolyabbat. Föl tudta rázni a kétszáz éves műnek merev molekuláit is. De csak ezután jött a Kubeliknek szóló üzenet: egy ráadás, amely alatt a hegedű benépesült a technikai röppentyűk százféle válfájával, a húrokról a virtusfogások lavínája szakadt ránk, az egész tömeg tiszta és értékes volt, csupa mag hullott és kevés konkoly, ezenfelül a technika csodálatosan olvadt össze a gondolattal. A második ráadás ismét mentegetőzés volt ezek miatt a kissé olcsó hatások miatt: Burmester visszatért Bachhoz. Megint egy darab kemény földre lépett és a zenemű kiszikkadt ereibe friss vért hajtott. Szájról-szájra

járt, hogy Kubelik »el van ejtve«. Nos bármiként örülünk is annak, hogy a közönség fölriad egy hosszú eszméletlenségből és a józan, természetes utra tér, amikor észreveszi a zseniális Kubeliknek hiányait is, abban a brutális hevesességben, abban a lázas, kitörő hízégsben, amely Burmestert körülvette, valami szomorúság rejlik. A közönség nyilván boldog, hogy a cseh fiut összetörheti, mert mi haragszunk azokra, akiket a szegénységből kiragadunk. Az emberek szeleburdiak és cinizmusuk egy pár óra alatt a mi cseh barátunknak is arczába fogja kergetni a vért. De ez a rózsás forróság csak szimpatikusabbá teszi majd a fiatal arcot. Abban meg kell nyugodni, hogy a közönség, mint a gyermek földhöz vágja legkedvesebb játékszereit. Tegnap Kubelik jött, ma Burmester, és az emberek szíve forog, mint a napraforogó, sőt egyszer-mászor még csakugyan arra is forog, amerre a nap.

IRODALOM.

Arianna.

(Tizenhat elbeszélés: Irta *Herczeg* Ferencz. A Színes Könyvek III. és IV. kötete. Budapest 1901. Singer és Wolfner. Ára 3 korona.)

Nálunk, hol a kabátos embert hívják intelligens embernek, nehéz megtalálni, mily néven nevezzük azt az elme- és lélekbeli erőt, mely *Herczeg* Ferenczet más embereknél kiválóbbá teszi. Hiszen, szó sincs róla: ő is sokat köszönhet a kabátjának — de nem ő tehet róla, hogy elsőbb a kabátjának adták meg, ami elejétől fogva az emberét illette. Megvesztegetően teljes és hódítóan nyugodt intelligencia: ez *Herczeg* Ferencz. Mint minden kiválóság, ez is, idők folytán, sorsává hatalmasodik a gazdájának, s mióta *Herczeg* Ferencz mindinkább megtalálja önmagát, féltelni lehet a népszerűségét.

Mert az intellektusán kívül, tudvalévó, még egy nagy írói ereje van *Herczeg* Ferencznek: a megcsináló ügyessége. Volt idő, s ez volt az író föltünésének ideje, mikor, mint a filozófia a teológiának, az intelligenciája szolgáló leánya volt az ő megcsináló ügyességének, s akik az intellektust a világ minden javainak fölébe helyezik, néha fájtn látniok, ez a vizek mélységeire s levegőg magasságaira egyaránt fölszerelt hajó mint maradt, tudatos készséggel, lehetőleg egyszerűt, a fölszinen, mintegy mulató yachtjával léha kirándulóknak. De nincs nehezebb, mint ellentállani a saját erőnknek. A nagy intelligencia érzi a jussát és tartja a rokonságát mindama mélységekkel s magasságokkal, melyekhez az átlagos elmének ereje föl nem ér, s ezért az érdeklődése sem fordul arra. Gyönyörűség nézni, az intelligenciája mint hatalmasodik el *Herczeg* Ferenczen, s az ő finom értelmessége, ha meg nem is lágyítja — amiért kár is volna — ezt a határozott egyéniséget, de igenis mennyire megfinomítja. Az előadását is szublimálja, sőt néha oly légiessé teszi, aminőre *Kemény* Zsigmond óta alig volt példa nálunk. De *Kemény* Zsigmondnak ez a sejtető módja mindig olyan volt, mint az őszi pára: gőzökkel terhes, s nehézkességében szinte bukdácsolt az ő világának kopár hegyormai körül. *Herczeg* Ferencz sohasem nehézkes, s előadásának éghajlata hasonlatos, melyet annyira szeret, az Északi Tengeréhez: vagy hűs, éles és napvilágos, vagy állandó, nyugodt ködöt bocsát elénk, mely egyenletesen tompítja és sejtelmességével előkelővé teszi a körvonalakat.

Mennyire nem kategorizálás azt állítani, hogy a *Herczeg* Ferencz tehetsége a finom szempontok s a gyengéd előadás felé fejlődik, az új kötet legszebb darabja bizonyítja, a *Jancsi mamája*, mely egyforma kis remeke a lelki clairvoyancenak s az előadásbeli előkelőségnek, kelet-

kezése idejéül pedig a most folyó esztendő van a czime mellé írva, 1900. A Jancsi fantasztikus, szertelen lelkű kis fiú, s a mamája egy tökéletes szépségű és jellemű fiatal özvegy, kinek ura néhány esztendő előtt érthetetlen okokból főbe lőtte magát. Aki a történetet elbeszéli, egy este vendége a szép özvegy házában; módjában van elnézni, az ő bölcs és józan pedagógiai elveivel ez a tökéletes anya mint vadítja el a szertelen, romantikus, egészen apjára ütött kis fiút, s nem nehéz előre látnia, hogy ez az anya, ki az ő fiatal életét egészen a fia nevelésének szenteli, az ő bölcs elveivel mint fogja tönkretenni ezt a szerencsétlen fiút. Ennyi minden, mit az író elmond — de ezek után az olvasó előtt többé nem érthetetlen, mért kellett e tökéletes nőnek idejekorán özvegységre jutnia, s az a bolond ember hogy hagyhatta itt ezt a gyönyörű asszonyt...

Még tizenöt kis történet van a kötetben; nem mind ilyen, de egyik sem méltatlan ehhez. S ezért mondjuk, hogy féltjük a Herczeg Ferencz népszerűségét. Hisz lehetetlen nem látnunk, hogy ugyanakkor, mikor a mai magyar írás legfinomabb művészei mindinkább az íróasztaluknak írnak, micsoda diogénesi hajsza folyik nálunk a legmagyarább s a legelső magyar író után, s akik számára kényelmetlen az ízlésnek s az értelemnek immár ötven éves uralma, a dilettánsok közt mint keresnek egy-egy jobbcsű embert, hogy mintegy nemzeti királynak kiáltásák ki a mai magyar irodalom legitim fejedelméi ellen. Az ember azt hinné, hogy amely könyvpiacztól, hogy másokat ne említsünk, egy-egy Mikszáth Kálmán és Ambrus Zoltán, Herczeg Ferencz és Tóth Béla, Lovik Károly, Bárony István és Gárdonyi Géza nem sajnálja a könyveit: annak elnemzetietlenedésén nem kellene annyira kétségbe esni. Kevesen figyelik annyi szerencsével a magyarságot s szentelik erejüket oly kizáróan a magyarság tiszteletének, mint Herczeg Ferencz. A gondolatok egész raját kelti az emberben, mikor az *Arianna* novella gyönyörűen megrajzolt hősnőjével Zrinyi Miklósnak egy verspárját dudoltatja. Zrinyi Miklós és Balassa Bálint! S még tovább a két Kisfaludy s Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel s Kemény Zsigmond, Széchenyi István, Deák Ferencz és Andrássy Gyula, aki csak mind igaz magyar volt, sőt Arany János magyar paraszt is volt — de a politikusa nem a vaczka mellől mindenkit elugató kutyában látta a nemzetiség ideálját, az írója pedig tartalomban nem maradt meg, ha publicista volt, a káromkodásnál, ha elbeszélő, az anekdotánál, előadásban meg egyaránt az ebéd után való apró bőföggések siváran mindig egyforma stílusánál! Mikor a multban ilyen művészeink voltak, s vannak a jelenben is, kik megtalálják hagyományban és továbbfejlődésben a régi nagyokkal való jogfolytonosságot, mért akarják erőnek erejével együgyűségbe lekorlátozni a magyar írást, mint történt a magyar zenével, mely a kurucz időkben még gazdag volt, változatos, fordultatos és sokformájú, ma meg már siváran egyhangu dünyögés?! — A magyarság értő figyelőjének, hagyományai nemes folytatójának, Herczeg Ferencznek új könyvét különösen ajánljuk az olvasó közönségnek.

Ignotus.

Bevezető a Zenetudományba.

(Írta Dr. Molnár Géza. Az Athenaeum kézikönyvtárának XIX. kötete. Budapest, Athenaeum, 1901. Ára 2 K 40 f.)

Akik a Molnár Géza kausztiko-romantikus elméjét ismerik, kíváncsiak lehetnek, alkalmas-e arra a, ha nem is szükségképpen unalmas, de mindenesetre nyugodt, tárgyias és pontos előadásra, melyet a tudomány akkor is megkövetel, ha zenetudomány. Hiszen Molnár Géza az ő, fiatalságánál fogva ma még szűkebbkörű közönsége előtt

a lelke nyugtalanságáért érdekes, — hogy, mint a kénese, fajsulyra nehezebb sok kemény aczélnál, de ideges, állhatatlan és kézzel nem fogható. Nos, ez a különös ember most Bevezetőt írt a Zenetudományba, s ezzel megint ugratja a barátait, mert közzülök éppen a legkíváncsiabban nem ellenőrizhetik egyik legelméesebb újságíró és kritikus barátjukat, mikor talált őt és káthedrara lép. A dolgan tudniillik az a különös, hogy nincs művészet, melyet kivétel nélkül minden ember annyit gyakorolna, mint a zene — de egyben olyan sincs, melynek elméletéről még némely szenvedélyes gyakorlóinak is annyira halovány sejtése sem volna. Mi ennek az oka — erre Molnár Géza bizonyára elmésen tudna felelni, tudna más is, ki a zene elméletét ismeri, mert ez a faktum is bizonyára egybefügg a zene fizikai és pszihikai különösségeivel. Én nem felelhetek rá, mert magam is, sajnos, barbár vagyok, ki nem vittem többre a fésűn való muzsikálásnál. De Molnár Géza az ő könyvét iskoláskönyvnek szánta, ilyenül menten el is fogadták, még pedig kitűnő zenészek, kik egyben kitűnő teoretikusok és pedagógusok is. Nekünk laikusoknak ennyi próba elég lehet a könyv tudományos megbízhatósága dolgában — s ezen túl zavartalan gyönyörűséggel élvezhetjük az író rapszódikus, hirtelen forduló s fordulatai közben a könyökével ezer dolgot érintő módját, mely — rettenetes! — e tudományos munkában sem változik. Sőt Molnár Géza elég vakmerő a könyve bevezetésében kijelenteni, hogy ő nem is akart más lenni, mint színes és érdekes, mert az ő számára nincs érdekesebb és színesebb dolog az elméletnél s az igazságnál. Valóban, ez ő, egészen ő, a Monsieur Herkules, ki könnyeden és gracioszusan hajigálja a legmegveszekedettebb sulyokat, hogy a nézője szinte megszakad bele. Igen; ennek a maga dolgában irigylendően biztos tudósnek szemmeláthatóan könnyebb folyamatos szépprózában elmondani az ő meghatározásait, mint a tudatlan olvasónak őt nyomon követni, s az a módja, hogy a legfontosabb definíciókat »hiszen«-nel és »tudniillik«-kel kezdődő alárendelt mellékmondatokba rejtegeti, élénken emlékeztet a Pulszky Ágost előadásaira, melyeknél különben tartalmasabbak, eredetiebbek s tudományosabbak alig hangzottak el a budapesti káthedrákon. Mégis, azt hiszem, még a szépprózán nevedkedett Molnár Géza sem szabadulhatott teljesen a tudósok tolvajnyelvétől, melynek czélzásai a szakember előtt világosak, de a laikus számára mást mondanak vagy semmit sem mondanak. Például a Molnár Géza definíciója a melódiáról: »A hangoknak — ugymond — olyan egymásutánját, amelyet a ritmus, a moduláció és az esztetika törvényei szabályoznak és amely egy zenei gondolat kifejezésére szolgál, dallamnak vagy melódiának (görögül: melosnak) nevezzük«. Szabályozó törvény és zenei gondolat: a zenész előtt bizonyára annyira határozott és kézzelfogható fogalom, mint előttem a bab meg a lencse. A laikus előtt azonban nem; a laikus ezeknek metaforás ízét érzi, a metafora pedig csak hasonlat s nem meghatározás.

A zenészek szűk körén túl a magyarság minden műveltjeit külön érdekelheti s nagy elégtétellel töltheti el a Molnár Géza könyvének utolsó fejezete, mely röviden, de nem hézagosan, csak kondenzáltan a magyar zene elméletét és történetét adja, egyfelől uttörően, másfelől oly biztossággal és tájékozottsággal, mintha rég kitaposott uton járna. Az ő gyors és nyugtalan képzelete itt különösen erényévé lett Molnár Gézának s egyben nagy segítőjévé is, mert csak ezzel lehet azt a titokzatos sok összefüggést megtalálni, mely valamely nemzet lelkét a belőle fakadó művészetekkel s e művészeteket ismét egymás között összefűzi. A magyar zene alapsajátóságából, a magyar hangsorból indulva, s megtalálva ennek rokonságát a magyarral rokon fajok zenéjében, a magyar zene

egész fejlődésén végigmegy az író, megtalált törvényeinek igazságát nemcsak a zene elméletével, hanem a zenével rokon nyelv és verselés párhuzamával is támogatva. Igazán sajnálom, hogy laikus létemre ehhez a dologhoz hozzá nem szólhatok, s tudatlan voltom nemcsak a gáncsban, de a szívem szerint való dicséretben is gátol. Azt az egyet azonban a laikus is megjegyezheti, hogy mikor Molnár Géza a magyar rhythmus törvényeit induktíve is le akarja vezetni, megfigyelésének objektumait talán nem válogatja meg teljes szigorúsággal, mert ha a közhit elméleteitől való eltéréseit Egressy Bénitől, Erkel Ferencztől vagy Hubay Jenőtől vett példákra építi, föl lehet vetni a kérdést: vajjon az Egressy Béni s az Erkel Ferencz muzsikája valóban magyar muzsika-e? Itt van példának, amit Molnár Géza az *Auftakt*-ról mond, vagy, mint ő nevezi: a *suta ütem*-ről. Én is azt tartom, amit Molnár Géza tagad, hogy ez az ütem a magyar zenével meg nem fér, mivel a magyar nyelv kivétel nélkül a szók első tagját hangsúlyozza. Mivel érvel Molnár Géza? Egy pár *ha*-val kezdődő népdallal s a Bánk bán bordalával. Ami a népdalokat illeti: én magyarázom Molnár Gézának, hogy a magyar nép nem sokat törődik a teoretikusok szép kieszelésével, az *értelmi hangsúly*-lyal — melyet különben, illetve az értelmük szerint hangsúlyozott szókat a teoretikusok ugyancsak az ütem elejére parancsolnak, — hanem, ha nótára gyújt, az értelemben való nagyobb tekintetek nélkül nyugodtan hangsúlyozza a *ha*-t meg, az *a*-t meg a *vagy*-ot. A Bánk bán bordala pedig? Istenem, ennek a szövegét Vörösmarty jámbusban írta meg, éppugy, mint a Szózatát, s mint ahogy e versek mértéke nem magyar, mert a mértéküknél s hanglejtésükénél fogva nem is lehet, nem magyar a zenéjük sem. Ha már argumentum kell a magyar zenében az *Auftakt* lehetőségére — mert csak argumentum lehet, példa nincs rá — inkább azzal argumentálnék, hogy a magyar, danolás közben, szívesen tesz egy-egy *no de*-t meg *azt mondja*, *hogy*-ot a sor elejére. Elismerem, hogy ez is inkább rossz vicc, mint argumentum, de ekkor sem ellenem bizonyít, hanem az *Auftakt* ellen.

Amiket Molnár Géza a magyar zene műformáiról ír: az ő nagy ismereteinek dicséretére, a multaknak dicsőségére, a jelenünknek, sajnos, szégyenére válik. Szomorú elnézni, mi lett a magyar zene hajdani bőségéből, simülékenységéből, gazdagságából s fordulatosságából. Nem az idegen hatások, mert ezek nélkül művészet el nem lehet, de a hamisan átvett s a rosszul megemésztett idegen hatások hagyták csökevényenyé sorvadni a magyar nemzeti zenét csakugy, mint a magyar nemzeti verselést. Sir az ember lelke, ha elandalodik a mi régi poétáink kizáróan magyar ütemű verselésén, s Balassán kezdve még Amadé Lászlóig, sőt a Csokonay s a Berzsenyi egy-egy kísérletéig is látja, sorokban, strófákban, rimelő módokban mily gazdag volt valaha a ma négysorosossá és egyhanguvá csökkent magyar vers, és az idegen sor- és strófa-formáknak — mert hiszen Balassa is az olaszoktól s a középkori latinoktól tanult — mint tudták magyar ütemes egyértékeseit találni. De elkövetkezett a jámbus és elkövetkezett a hexameter, s a magyar verselés — ugy látszik gyógyithatatlanul — megbetegedett bele, s félek, hogy a magyar zene is. Mint nyelv-érzékünk, ütem- és zene-érzékünk is romlik — hiszen, ime, a magyar zenének oly mély ismerője is, mint Molnár Géza, lehetségesnek itéli a magyar zenében a $\frac{3}{4}$ -es és általában a páratlan ütemet, holott ez ellen, legalább is a paraszti magyar érzés, idegenkedve tiltakozik.

Lehet különben, hogy nincs igazam, s ha volna is, keveset vonna le a Molnár Géza zenei *abréégéjének* értékéből, mely a minálunk legidegenebb s rendesen az idegent ész nélkül másoló valamit: a zenei tudományt a

magyar irodalomba bekebelezi, még pedig mingyárt művészi, modern, magas szintű s egy érdekes egyéniség bélégyével ékes formában. Az Athenaeum Kézikönyvtára, melynek a Molnár Géza Zenetudománya egyik darabja, a műveltek s művelődni akarók számára szerencsésen gyarapodott ezzel a mindenképpen hézagot pótló munkával.

I - s.

Klasszikus bűnperek. *Luczián*, kinek mosolygó álarca alatt Zöldi Márton barátunk és kollégánk rejtőzik, kötetbe szerezte azokat a kedves mókáit, melyeknek egy a kaptafája: a mai ujság törvényszéki rovata, s erre, sok paródiás jókedvvel, ráhúzva a mult idők egy-egy nagyobb kriminális vagy nem kriminális esete. A paródia dupla, mert a multak örvén nem kiméli a jelent sem — a jelent olyan szűk értelemben értve, hogy egy csöppet gáncsolnunk is kell, ezt a szellemes kísérletet mért szorította Luczián szinte a mai esti lap aktualitásába. Ez is az ő szerény igénytelensége, mely a formában még nem akar túlmenni a mi kávéházi beszélgetéseink némileg wippcheni hangján. De mindez az ő baja, nem az olvasójáé, ki ha a könyvébe belekapott, nem igen teszi le, míg végig nem olvasta, s egy kellemes és vidám óráért mindig hálás lesz a szeretetreméltó írónak. A kötetecske ára 2 korona.

Egyházi beszédek. Löw Immánuel, a szegedi főrabbi, kötetben adta ki beszédeit, amelyek huszonöt éves lelkes pályájának nemes tartalmát mutatják. Laikus létünkre nem tudunk e könyvvel érdeme szerint foglalkozni, annyit azonban látnunk és konstatálnunk szabad, hogy a tudós rabbi a szónoki stílnak hivatott embere, akinek az a célja, hogy a zsidóság érületben, gondolkodásban és nyelvben egy legyen a magyar nemzettel. Ezt a szép feladatot a tudás, erő és előadó művészet arabeszkjeivel díszíti s mindenképp érdemes alkotássá teszi.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **KISS JÓZSEF.**

Főmunkatárs: **KÓBOR TAMÁS.**

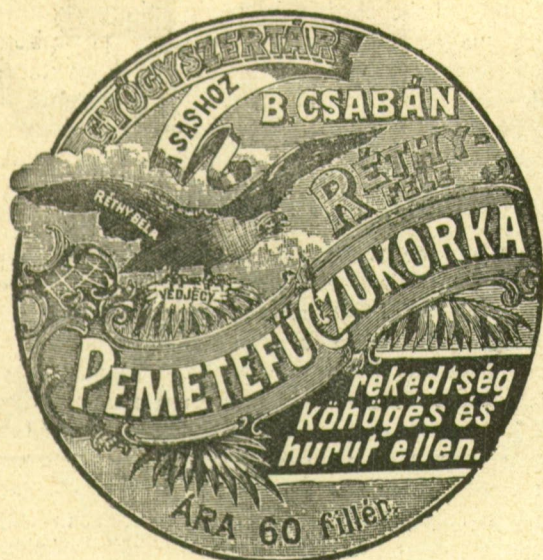
Az »Anker«, élet- és járadék-biztosító-társaság (Magyarországi vezérképviselőség: Budapest, VI., Deák-tér »Anker-udvar«). 1900. október havában benyújtott a társaságnál 758 ajánlat 3.698,579 kor. biztosított összegre és kiállított 698 kötvény 3.406,070 kor. összegre. — A befolyt díjak összege 1.234,106 kor., a kifizetett károké 623,743 kor. — A január-október havi időszak alatt benyújtott 8061 ajánlat 40.634,902 koronára és kiállított 7275 kötvény 35.651,639 koronára. Díjakért bevétel 12.480,245 kor. Károkért kifizetett 2.207,447 kor. — A haláleseti biztosításoknál A. osztályterv szerint a nyereség-osztalék az elmúlt évben az évi díj 25%-át tette ki. A vegyes- és takarékpénztári biztosításnál B. osztályterv szerint az összes befizetett díjak 3%-a fizetett ki nyereség-osztalék gyanánt. A társaság vagyona 1899. december 31-én 134 millió kor. Biztosítási állomány 500 millió kor. Eddigi kifizetések összege 221 millió kor.

Kitűnő szer a fogak ápolására. Dr. Dembitz Mátyás fogorvos antiszeptikus szájvíze 1 frt, fogpora 40 kr. Kapható a fogorvosi műteremben, VII., Kerepesi-ut 10.

Egy jó hajfestőszert hozott a Czerny J. Antal cég Bécs, XVIII. Carl Ludwigstr. 6. és I. Wallfisch-gasse 5. »Tanningene« név alatt forgalomba, melyet mindazoknak, kik hajuknak szebb színt óhajtanak kölcsönözni, melegen ajánlhatjuk. A hajfestőszerszínváltozásában sötét szőke, barna és fekete, rendkívül természetes, tartós és biztos hatásában és emellett teljesen ártalmatlan. — Ezen már évek óta fennálló jó hírű cégnek egyéb készítményeit is legjobban ajánlhatjuk. Kapható minden droguéria, illatszert és gyógytárban.

Magyarországi főraktár: Budapest, V., Zoltán-u. 10.

Kapható minden gyógytárban.

A „MERCUR“

bank- és váltó-üzlet részv. társ.

===== BUDAPEST, =====

IV. ker., Váci-utca 37.

===== Elfogad =====

betéteket könyvecskére,

folyó- és cheque-számlán

4¹/₂ % kamatozás mellett.

Nagy választék

Butorszövetek

és ehhez tartozó egyéb áruikat nagy
választékban ajánlják.

Keleti régiségek

Haas Fülöp és Fiai

gyárosok, cs. és kir. udvari szállítók.

valódi keleti szőnyegekben

===== ugymint =====

Perzsa és Smyrna

minőségben, továbbá minden egyéb minőségű

nyírott futószőnyegek.

Főraktár:

BUDAPEST
V. kerület, Gizella-tér 1. sz.

Fiókraktár:

BUDAPEST
IV. kerület, Kossuth Lajos-
utca és Ujvilág-utca sarok.